

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

NAYDEN GEROV’UN HAYATI EDEBİ YARATICILIĞI
VE
“STOYAN VE RADA” POEMASINDA AŞK MOTİFİ

Yüksek Lisans Tezi
Gökhan ÇİÇEKLİYURT

Ankara–2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

NAYDEN GEROV’UN HAYATI EDEBİ YARATICILIĞI
VE
“STOYAN VE RADA” POEMASINDA AŞK MOTİFİ

Yüksek Lisans Tezi
Gökhan ÇİÇEKLİYURT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Melahat PARS

Ankara–2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI
(BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

NAYDEN GEROV’UN HAYATI EDEBİ YARATICILIĞI
VE
“STOYAN VE RADA” POEMASINDA AŞK MOTİFİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Melahat PARS

Tez Jüri Üyeleri

Adı Soyadı

İmza

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi:/...../.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda, Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatı'nı, Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatı'nda poema türünü, bu dönemin önemli isimlerinden olan Nayden Gerov'un hayatı ve edebi yaratıcılığını, Nayden Gerov'un Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatındaki ilk poema olma özelliği taşıyan poeması "Stoyan ve Rada" 'yı, poemanın çevirisini ve bu poemadaki aşk motifini inceleyerek; Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatını daha iyi anlamayı, Bulgar Uyanışının sebeplerini, başlangıcını, gelişmesini, Nayden Gerov'un bu dönem edebiyatındaki yerini ve "Stoyan ve Rada" poemasının genel özellikleri ile birlikte, nasıl bir aşk motifinin işlendiğini tespit etmeyi amaçladık.

Çalışmamızda analitik metottan yararlandık. Milli Kütüphane ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi kütüphanesinde yaptığımız araştırmalar ve kullandığımız kaynakçalarda, "Stoyan ve Rada" poemasının çevirisinde, dipnotlarda ve bibliyografyada da görüleceği gibi Bulgarca eserlerden sıkça faydalandık.

Konuyla ilgili olmayan unsurlara mümkün olduğu kadar yer vermemeye ve aynı bilgileri tekrarlamamaya çalıştık. Poemanın çevirisinde bana yardımcı olan, sevgili arkadaşım Pavleta Georgieva'ya, Bulgarca kaynak bulmamda emeğini esirgemeyen İvan Lazorov'a ve bilimsel ve diğer eksikliklerin bulunabileceği bilinciyle bana bu konuda yardımlarını esirgemeyen, fikirleriyle aydınlatan ve yeni

yollar gösteren değerli hocam Doç. Dr. Melahat Pars'a teşekkürlerimi belirtmek isterim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
GİRİŞ.....	1
1.BULGAR UYANIŞ ÇAĞI	3
2. UYANIŞ ÇAĞI BULGAR EDEBİYATI	6
3.UYANIŞ ÇAĞI EDEBİYATINDA EDEBİ TÜRLER VE KONULAR.....	22
3.1 Fabl (alegorik hikaye):	22
3.2 Şiir:.....	23
3.3 Drama:.....	23
3.4 Diğer Edebi Türler:	24
3.5 Konular	25
4. UYANIŞ ÇAĞI EDEBİYATINDA EDEBİ TÜR OLARAK POEMA	27
5 NAYDEN GEROV	35
5.1 Nayden Gerov'un Yaratıcılığı ve Sanatı	45
6 STOYAN VE RADA POEMASININ ORJİNAL METNİ.....	56
7 STOYAN VE RADA POEMASININ ÇEVİRİSİ	70
8.STOYAN VE RADA POEMASININ İNCELEMESİ	81
8.1 Konu ve olaylar:.....	81
8.2 Stoyan ve Rada	84
9.POEMADA TİP ANALİZİ.....	105
9.1.Stoyan:	105
9.2.Rada:	107
9.3.Stoyan'ın Annesi:.....	108
9.4.Stoyan'ın Nişanlandığı Kız.....	110
10. STOYAN VE RADA POEMASINDA AŞK MOTİFİ.....	111
SONUÇ	118
ÖZET	127
ABSTRACT.....	128

KAYNAKÇA.....	129
---------------	-----

GİRİŞ

Batı Rönesans'ından 4 yıl gecikmeli olarak, 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar uzayan Bulgar Uyanış Çağı, Bulgar halkında bağımsızlık fikrinin eyleme geçtiği ve ulusun bilinçlendiği dönem olarak kabul edilmektedir. Bulgar Rönesans'ı olarak ta adlandırılan bu dönem, Bulgar halkının gelişmesinde ve bilinçlenmesinde, önemli bir evre sayılır¹.

Bu devirde en büyük gelişme edebiyat alanında görülür. Bulgar Rönesans'ı özel, milli bir olay olarak belirtilmektedir. Bulgar edebiyat eleştirmenlerine göre; sosyo-ekonomik değişmelerin olduğu ve milli kurtuluş dönemine rastlaması nedeniyle bazı ilave değişkenliklerin ortaya çıkması, Bulgar Uyanış Çağı edebiyatının karakteristik özelliğini belirlemiştir. Edebiyat, kilisenin etkisinden kurtulup Bulgar folkloru ve Avrupa edebiyatı etkisine girmiştir. Bu nedenle Bulgar Edebiyatında, Avrupa edebiyatında görülen Sentimentalizm, Romantizm ve Realizm gibi edebi akımlar göze çarpar. Avrupa edebiyatlarının ve özellikle Rus edebiyatının etkisi sayesinde, eğitimci, öğretmen, gazeteci, vatansever ve devrimci yazarlar yetişir. Sonuç olarak Bulgar Uyanış Çağının tarihi özelliklerinin yanı sıra kendine özgü özelliklerinin de bulunduğunu söyleyebiliriz.²

¹ M.Pars, “**Serdar**” Grigor Pırlıçev, İnceleme, Ankara, Kül Sanat Yayıncılık, 2008, s. 7

² Leman Ergenç, **Bulgar Edebiyat Tarihi**, Ankara. A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, 1996, 14

Bulgar edebiyat tarihçileri, Paisiy Hilendarski'nin "Slav Bulgar Tarihi" adlı eserini, Uyanış Çağı edebiyatının başlangıcı olarak kabul etmektedir. Bu dönemin başlangıcını 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlangıcı olarak göstermektedir.³

Paisiy tarafından başlatılan Bulgar Rönesans'ı uzun zaman eğitici karakter taşımıştır. Bu dönemde kişiye ve özellikle kadına olan ilginin ortaya çıktığı gözlenir(N. Gerov, P.R. Slaveykov). Şiir türündeki ilk eseri Dimitır Popski yazmıştır.⁴

Çalışmamızın ilk bölümünde, Bulgar Uyanış Çağını, Uyanış Çağı edebiyatını, bu dönem edebiyatındaki edebi akımları ve Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatında edebi tür olarak poemayı inceleyeceğiz.

İkinci bölümde Nayden Gerov'u tanıyacağız, hayatını öğreneceğiz, edebi yaratıcılığını, üslubunu yani sanatsal kişiliğini inceleyip, tüm eserleri hakkında kısa bilgiler vereceğiz.

Üçüncü ve son bölümde, "Stoyan ve Rada" poemasının çevirisine yer vererek, poemanın konusunu ve poemada ele alınan aşk motifini analiz edeceğiz.

³ Leman Ergenç, **a.g.e.**, 14

⁴ Leman Ergenç, **a.g.e.**, 1996, 15

1.BULGAR UYANIŞ ÇAĞI

Yeniden Doğuş Çağı, Bulgar Rönesans'ı adlarıyla da bilinen Bulgar Uyanış Çağı, Bulgar tarihinin en önemli dönemlerinden biri olarak kabul edilir. 18. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın son çeyreğine kadar uzayan Bulgar Uyanış Çağı, Bulgarların Osmanlı sınırları içinde ulusal, kültürel bilinçlenme ve bağımsızlık sürecini hızlandırdıkları bir dönem olarak ifade edilir.

Güney Slavlarla Orta Asya kökenli Protobulgarlar Balkan Yarımadası'nın yerli unsuru Traklar ile birleşerek 681 yılında Avrupa'nın en eskileri arasında yer alan Slav Bulgar Devleti'ni kurarlar. Asparuh Han önderliğinde kurulan ve ilk başkenti Pliska olan bu devletin sınırları kuzeyde Karpatlar, güneyde Kocabalkan, doğuda Karadeniz, kuzeydoğuda Dnyester'e kadar uzanır ve ilk yükseliş çağını 9. yüzyıl sonlarında ve 10. yüzyıl başlarında Çar Simeon döneminde yaşar. 855 yılında Hristiyanlık dininin Bizans kilisesinden kabul edilişı ve 863 yılında Slav- Bulgar alfabesinin yaratılması olaylarıyla bağlantılı olan bu yükseliş çağı, 1186 yılında Bulgar Devleti'nin Bizans egemenliğı altına girmesiyle son bulur. 1186 yılında Veliko Tırnovolu boyar kardeşler Asen ile Petır'ın ayaklanması sonucu Bulgarlar bağımsızlıklarına kavuşur ve böylece ikinci Bulgar Devleti'nin temelleri atılır. Ancak 14. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı Türklerinin Balkan Yarımadasına geçmeye başlamasıyla Bulgarlar topraklarının bir kısmını yitirir ve sonuç olarak 1396 yılında Vidin'in düşmesiyle ikinci Bulgar Devleti Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına dahil olur.

Osmanlı'nın çöküş dönemindeki olumsuz gelişmeler Balkanların tamamında ulusalcılığın başlamasına ve Bulgarların ulusal bilincinin oluşmasına, bağımsızlık

yönündeki faaliyetlerini artırmalarına neden olur. Böylece 18. yüzyılda Uyanış Çağı başlamış olur.

1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı'nın Hristiyanlara yönelik olumlu yönlerinden faydalanan Bulgarlar birçok gencini Avrupa ve Rusya'ya gönderip orada eğitim alma şansından faydalanırlar. Toplumsal, sosyal ve ekonomik alandaki değişiklikler Bulgar halkının düşünce ve yaşayış tarzına da yansır. Dolayısıyla bu değişimler Avrupa ile de bağları güçlendirir. Georgi Gaçev'in ifadesiyle Bulgar edebiyatı hızlı gelişme yoluyla Avrupa ile arasındaki mesafeyi kapatmayı başarır.⁵

Batı'daki Rönesans'ın geç de olsa Bulgar örneği olarak ortaya çıkan Uyanış Çağı veya Vızrajane dönemi 1762 yılında başlar. Avrupa'da ise "Yeniden Doğuş" anlamına gelen Rönesans 15. ve 16. yüzyılda başlar. Rönesans, Ortaçağın dindarlığını, metafiziğini, bireyselliğini yok etmeyi amaçlayan Hristiyan ahlakına bir tepki olarak ortaya çıkar.⁶ Dolayısıyla Rönesans Ortaçağ ile Yeniçağ arasında geçen bir yeniden canlanma dönemi olarak tanımlanabilir.

Uyanış Çağı Batı Avrupa'daki Rönesans'la eş anlamdadır ve feodal düzenden kapitalist düzene geçişi ifade eder. Avrupa halklarında bu süreç eski düzenin derinliklerindeki kapitalist toplumsal ilişkilerin gelişmesiyle ortaya çıkar ve bu şekilde dünyaya bakış açısı da değişir, yerine tamamen yeni bir fikir ve kültür hayatı gelişir. Rönesans ifadesi Ortaçağdan yeni bir döneme geçişi ve gerçekleşen

⁵ M.Pars, **a.g.e**, s. 10

⁶ M.Pars, **a.g.e**, s. 10

kültürel gelişimi simgeler. Dolayısıyla Uyanış Çağı, esasında sosyal ve tarihi bir süreci teşkil eder ve de Avrupa Rönesans'ının bir parçasıdır. Avrupa'daki değişim gecikmeli bile olsa Bulgar halkını da kapsar ve Bulgar halkı Ortaçağ kalıplarından, bakış açısından ve ona bağlı fikirlerden uzaklaşır. Doğal olarak her ulusun kendine has ve diğer uluslara benzemeyen gelişim süreci vardır.⁷

Ancak, Avrupa Rönesans'ı ile Bulgar Rönesans'ı veya Uyanış Çağı arasında her ne kadar benzer özellikler olsa da ana farklılıklardan da söz etmek gerekir. Örneğin Bulgar Uyanış Çağı, Rönesans hümanizminden çok ulusal uyanış ve Osmanlı idaresinden kurtulup bağımsız bir devlet kurma özelliği taşır. Avrupa Rönesans'ı Tanrı merkezli bakış açısını insan merkezli bakış açısıyla değiştirir. Bulgar Uyanış Çağı da kilise merkezli bakış açısını değiştirir, fakat insan merkezli bakış açısı yerine vatan, ulus kavramlarının olduğu bir bakış açısını benimser.

Bulgar Uyanış Çağı'nın önemli tarihi süreci ulus kavramının oluşturulmasıdır. Bu konuda edebiyat, bilim ve toplumun da katkısı büyüktür. Uyanış Çağı bir anlamda Bulgar Uyanış Çağı Edebiyatının başlaması için şartları oluşturan tarihi bir süreçtir ve tarihsel anlamı çok önemlidir.

Avrupa Rönesans'ına göre yaklaşık üç yüzyıl gecikir ve zamansal açıdan Avrupa'daki aydınlanmacı, ulusal kurtuluş hareketleri ve demokratik burjuvazi devrimleriyle örtüşür.

⁷ M.Pars, **a.g.e**, s. 11

2. UYANIŞ ÇAĞI BULGAR EDEBİYATI

Uyanış Çağı'nın alt ve üst sınırının belirlenmesi her zaman tartışmaya açık bir konu olmuştur. Başlangıç noktası olarak Marin Drinov'a göre 1762 yılıdır.⁸ Ülkenin bağımsızlığına kavuştuğu 1878 yılı üst sınır olarak kabul görmesine rağmen konuyla ilgili tartışmalar devam eder.⁹

Uyanış Çağı Edebiyatı, Paisiy Hilendarski'nin 1762 yılında yazdığı "Slav Bulgar Tarihi" eseriyle başlar. Fakat Hristo Gandev, Penyo Tsonev, İvan Şişmanov gibi bazı edebiyat tarihçilerine göre, Uyanış Çağı Edebiyatı Paisiy Hilendarski'den 150 yıl önce Damaskinlerle başlamıştır.¹⁰

Onlara göre, Uyanış Çağı'nın ölçütü Damaskinlerin kullandığı ve halkın anladığı dildir. Daha önce de belirtildiği gibi Bulgar toprakları 16. yüzyılda Osmanlı sınırları içindedir ve o dönemde el yazısıyla yazılan dini kitaplar kilise Slavcasıyla yazılmıştır.

Aynı yüzyılda yaşayan Damaskin Studit de söylevlerini içerik olarak kilise ve dini kurallara uygun olarak yazar. Fakat yazdıklarında halk dilini kullanır.

"Sıkrovişte" (Hazine) isimli söylevi 1557-1558 yılında Venedik'te yayımlanır ve

⁸ Bkz.; Hüseyin Mevsim, Bulgar Edebiyatı İstanbul'da –İstanbul Bulgar Edebiyatında, Yayımlanmamış Doktora Tezi, A.Ü.S.B.F. Batı Dilleri ve Edebiyatları (Bulgar dili ve Edebiyatı) Anabilim dalı, Ankara 2005, 40-41

⁹ M.Pars, **a.g.e**, s.13

¹⁰ M.Pars, **a.g.e**, s.13

söz konusu dönemde İtalya’da Rönesans hakimdir.¹¹ Din ve kilisede reform yanlısı olanlar halktan da güç alarak ona anlayacağı bir dil sunarlar. Damaskinler de halkın anladığı bir dil kullanırlar, ancak konuları Ortaçağa ait kilise ve dini içeriklerdir. Yani Damaskinlerin bakış açısı Tanrı merkezlidir. Bulgar halk diliyle yazan Damaskinler Uyanış Çağı’nın başlangıcına işaret ederler.

Aleksandır Teodorov Balan’a göre, Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatı Uyanış Çağı ve Ulusal Mücadele olmak üzere iki evreye ayrılır.¹²

İvan Şişmanov’a göre, Manevi Uyanış Çağı ve Georgi Rakovski’nin etkinliğiyle başlayan Politik Uyanış Çağı olmak üzere iki döneme ayrılabilir.¹³

Mihail Arnaudov’a göre, söz konusu dönem dört evrede araştırılmalıdır. Erken, Gerçek, Yüksek ve Son Dönem Devrim Propagandası.

Petr Dinekov, Panteley Zarev, Stoyko Bojkov ve Georgi Tsankov’a göre, Uyanış Çağı Edebiyatı iki dönemde incelenebilir. Birinci dönem 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın ortalarına kadar sürer. İkinci dönem 19. yüzyıl ortalarından 1878 yılına kadar sürer.¹⁴

¹¹ M.Pars, **a.g.e**, s. 14

¹² M.Pars, **a.g.e**, s. 14

¹³ M.Pars, **a.g.e**, s. 14

¹⁴ M.Pars, **a.g.e**, s. 15

Bulgar Uyanış Çağı Edebiyatının periyotlara ayrılması konusunda birçok farklı görüş olmasına rağmen, genellikle üç evreyle sınırlanmaktadır.

1. Birinci Evre-Erken-Uyanış Çağı'dır ve 19. yüzyılın başlarına kadar olan dönemdir. Başlıca özelliği zor ekonomik şartlar altında olsa bile Bulgarların etnik bilincinin şekillenmeye başlamış olmasıdır.

2. İkinci Evre tarihçilere göre 19. yüzyılın 20- 30'lu yıllarından 1853-1856 yılları arasında süren Kırım Savaşı'na kadar olan zamanı kapsar. Söz konusu dönemde ulusalcı eğitim ve bağımsız kilise mücadelesi iki ana hedeftir. Bu dönemde hücre okulları dışında ilk Bulgar okulları açılıp ders kitapları, gazeteler ve dergiler yayımlanır.

3. Üçüncü Evre, 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'na kadar devam eder. Bu yıllarda Nisan Ayaklanmasına kadar devam edecek devrimci hareketler çoğalır.¹⁵

Birinci Evrenin ve Uyanış Çağı Edebiyatının en önemli ismi 1722 – 1773 arasında yaşayan Paisiy Hilendarski'dir. Paisiy ismiyle birlikte manastırların da söz konusu dönemdeki etkinliğini belirtmek gerekir. Uyanış Çağı edebiyatçıları arasında dini kökenli olanların sayısı az değildir. Paisiy'in de dini kökenli olması şaşırtıcı değildir. Çünkü manastırlar Bulgar halkını bağımsız bir Bulgaristan'ın kurulması yönünde eğiten kuruluşlar konumundadır. Manastırlar söz konusu çağın en önemli kültür merkezleridir.

¹⁵ H.Mevsim, Op. Cit., 42

Paisiy, Bulgar halkını dini anlamda Rum baskısından, siyasi anlamda ise Osmanlı sınırlarından kurtulma yönünde bilinçlendirme yoluna gitmiştir. Bu amaçla 1762 yılında “Slav Bulgar Tarihi” eserini yazmıştır. Eserin ana fikri aydınlanmadır. Bulgar halkına kendi geçmişi ve tarihi hakkında bilgi vermekle kalmamış, onlarda ulusal bilinci uyandırma amacı gütmüştür: “Bulgar halkından olan okuyucularım ve dinleyicilerim, sözlerime tüm dikkatinizi verin! Siz ki ulusunuzu ve vatanınızı seversiniz ve ona candan bağlısınız; Bulgar halkının, Atalarınızın, Çarlarınızın, Patriklerinizin ve Azizlerinizin kişilikleri hakkında bilgi sahibi olmak, onları tanımak ve anlamak, yaşamlarını nasıl sürdüklerini bilmek istersiniz.

Nasıl ki bütün uluslar ve kavimler halklarının geçmişini ve dillerini tanırlarsa, her okuma ve yazma bilen kişi, halkını dilinde onun öykülerini anlatarak geçmişiyile övünürse, sizin de atalarınızın neler yaptıklarını bilmeniz gerekli ve faydalıdır”.¹⁶

Hristiyan kültürünün Bulgarlar sayesinde diğer Slav halklarına iletiliğini belirten Paisiy, bundan ötürü Bulgarların geçmişleri ve ulusal kimlikleri ile övünç duymaları gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, bütün Slav halkları arasında en çok övgüyü hak edenler Bulgarlardır. Çünkü ilk olarak onlar kendilerine bir Çar ve Patrik atamışlardır. Paisiy bunları, yazmış olduğu tarih kitabında sırasıyla açıklamaktadır.¹⁷

¹⁶ M.Pars, **a.g.e**, s. 17.

¹⁷ M.Pars, **a.g.e**, s. 17.

Marin Drinov’a göre, “Pasiy Hilendarski, Zograf manastırlarından yükselen bir ses, dağınık ve perişan Bulgarları bir halk olarak bir araya toplayan, milli uyanış ve bağımsızlık savaşı düşüncesini ortaya atan milli bir kahramandır”.¹⁸

Birinci Evrenin ikinci önemli ismi, bir anlamda Paisiy’in yolunda yürüyen kişilik kuşkusuz, 1739 – 1813 yılları arasında yaşayan Sofroniy Vračanski’dır. Geniş halk kitlesinin aydınlanması, rasyonalizmde ifade bulan akıl erdiği önem açısından Sofroniy ismi çok önemlidir. Sofroniy tam anlamıyla bir halk aydınlanmacısıdır. Öğretmenlik ve vaizliğinin tek amacı Bulgar halkına bilgi edinmesini nasihat etmek, bilgiyi araması için onu teşvik etmektir. Sofroniy, Bulgar halkını kendi aklıyla düşünmeye davet eder. Din görevlisi olmasına rağmen, Bulgar halkı için edebiyat yaratmak ister.

Böylelikle kitap yayıncılığını da başlatmış olur. Sofroniy’in kitapları herşeyden önce eğitim ve öğrenime yönelik sorulara cevap arar. Eğitim ve öğrenim için yenilikler ararken Ezop’un fabllarını Bulgarca’ya çevirir. “Kyriakodromion” adlı eserini Bulgarca olarak “Nedelnik” (Pazar Ayinlerini İçeren Derleme) adıyla 1806 yılında Romanya’nın Rimnicu- Vilcea kasabasında yayımlamıştır. Bu eser Yeni Bulgarca ile basılmış ilk kitap olma özelliğini taşır. İçerik olarak tamamen, Ortaçağ’ın Bizans-Ortodoks geleneklerine bağlıdır. Sofroniy’in diğer yapıtları ise basılmamıştır. Örneğin, 1802 ve 1803 yıllarında Vidin’de derlenmiş, değişik içerikteki yazılardan oluşan iki kitabı vardır. Bunlardan biri dini, diğeri ise ahlaki ve eğitimsel konular içerir. 1805 yılında Bükreş’te, Rusça ve Yunanca kaynaklardan

¹⁸ Leman Ergenç, **a.g.e**, s.20.

faydalanarak “Ortodoks Hristiyan Dini, Musevilerin Dinsel Kuralları, İbadet Usulleri ve İslam Dini Üzerine Açıklamalar” adında bir kitap daha yazmıştır.¹⁹

1806-1812 yılları arasındaki Osmanlı-Rus Savaşı sırasında üzerinde çalıştığı ve siyasi konuları işlediği “Grajdansko Pozorište” (Kent Tiyatrosu)’de Bulgaristan’ın kurtuluş olasılığını göz önünde bulundurur. Sofroniy 1631 yılında Roma’da yayımlanan ve La Terra’da (Vatikan’da) ilahiyat profesörü Ambrosius Marlianus’un “Theatrum Politicum” adlı eserin Yunanca çevirisini okur ve kendi eserini de bu temele dayandırır.

Marlianus’un, devlet yöneticilerinin neler yapmaları ve nelerden sakınmaları gerektiği hakkında getirdiği öneriler, Sofroniy gelecekte kurulacak olan Bulgar Devleti’nin yöneticileri için de uygun bir rehber olarak görmüş olmalı. 1809 yılında Tuna Nehri’ni aşarak saldırıya geçme hazırlığı içinde olan Rus ordularına Sofroniy’in ne büyük umutlar bağladığı, 1810 yılında Bükreş’ten Bulgar halkına yolladığı bildiriden anlaşılır. Bu bildirisinde Sofroniy, Bulgar halkını Türklere karşı girişilen büyük “özgürlük” savaşında Ruslara her türlü destek ve yardımda bulunmaları yönünde teşvik eder.²⁰

En önemli eserlerinden biri özyaşam öyküsü “Jitiye Ĭ Stradaniye Grešnago Sofroniya” (Günahkâr Sofroniy’in Çileli Hayat Hikâyesi)’dir. Eser başlık açısından Slav kilise edebiyatının özelliklerini çağırırsa da, içerik ve anlam olarak, ait olduğu

¹⁹ M.Pars, **a.g.e.**, s. 19

²⁰ M.Pars, **a.g.e.**, s. 20

dönemin özelliklerini taşır. Ortaçağ edebiyatından farklı olarak dünyevi olayları konu eden Yeni Bulgar Edebiyatına geçiş göze çarpar.²¹

Uyanış Çağı Edebiyatının birinci evresinde Paisiy'in başlattığı Uyanışın amaçları belirtilir. Bu amaçların başında Bulgar halkında ulusal bilincin uyandırılması vardır. İkinci Evre'de bunlar gerçekleşir. İki evre arasındaki sınır birçok edebiyat tarihçisine göre, Petır Beron'un "Ribn Bukvar" (Balıklı Alfabe) adlı eserini yayımladığı 19. yüzyılın 20'li yıllarıdır. Beron'un, yeni Bulgar okulu ve kültürünün temellerini attığı bu yıllar dönemin sonunu oluşturur. Petır Beron'un 1824 yılında yayımladığı "Ribn Bukvar" eseriyle Bulgar okul ve öğreniminin yeni yolu belirlenmiş olur.

Bu eser Uyanış Çağı'nın yeni bakış açısını belirler ve Bulgar çocuğunu yeni toplumsal hayata hazırlama görevini üstlenir. Beron, o zamanlarda var olan, öğretmen veya köy papazı tarafından çocuklara okuma ve yazma öğreten okullar niteliğindeki "mahalle mektepleri" ve kilise okullarını eleştirir ve yeni eğitim sistemiyle halk dilinin kullanılmasını ana amaç olarak belirler.

İkinci evre 19.yüzyılın 20'li-30'lu yıllarından Kırım Savaşı'na kadarki süreyi kapsar ve ulusal eğitim ile bağımsız kilise mücadelesi bu dönemde başlar. Dini eğitim yerine dünyevi eğitim veren okullar açılır, yeni bir dil oluşturulur, süreli yayınlar ve yabancı dillerden çeviriler yapılır, ayrıca halk yaratıcılığı ürünleri derlenir. Bu dönemde özellikle Fener Rum Patrikliği'nin dini baskısına karşı

²¹ M.Pars, a.g.e, s. 20

mücadele çok yoğundur. Osmanlı'dan önce “otosefal” nitelikli olan, yani kendi kilisesinin başındaki en üst kıdemli yöneticiyi kendisi tayin eden Bulgar dini teşkilatı Osmanlı fethinden sonra, İstanbul'da bulunan ve tutucu bir sistem içinde donup kalmış olan Rum Ortodoks Patrikliğinin yönetimine devredilir.²²

Rumların dini anlamdaki sömürgeciliği Osmanlı İmparatorluğu'nda ulusların oluşum süreçlerinde daha da yoğunlaşır. Bulgar okul ve kiliselerinde Rumca'nın kullanılması yönünde baskı artar. Bu Rumlaşma politikasını 19. yüzyılda Bulgar zenginleri olarak bilinen çorbacılar da destekler ve halktan uzaklaşırlar.

İşte bu Rumlaşma politikasına sistematik bir şekilde karşı koyma İkinci Evre'de hız kazanır ve yeni okullar, yeni bir dil oluşturularak matbaacılığın temelleri atılır, gazete ve dergiler yayımlanır.

Yeni Bulgar okulunun gelişmesine Vasil Aprilov, Neofit Rilski, Nayden Gerov gibi önemli isimler katkıda bulunur. Aprilov, Gabrovo Okulu'nun açılmasına ön ayak olur ve söz konusu okulun görevi çağdaş görüşlere dayalı bir eğitim ve kültüre katkıda bulunmak olur. Neofit Rilski ise ilk önemli pedagog ve ders kitapları yazarıdır. Öğrenim gördüğü Bükreş'ten 1835 yılında döndükten sonra birçok yerde okullar açmıştır.

Nayden Gerov, çağdaş bilimsel bilgilerin verildiği “Klasno Uçilişte” (Zümre Okulu) denilen sınıf okulunu oluşturur. Gerov, Kırım Savaşı esnasında Bulgaristan'ı

²² M.Pars, **a.g.e**, s. 22

terk edip Rusya'nın Petersburg şehrine yerleşmek durumunda kalır ve burada 70 bin sözcük ve 10 bin atasözü ve deyimden oluşan “Reçnik Na Bılgarskiy Yazık S Tılkuvanie Reçiti Na Bılgarskiy İ Na Ruskiy”i (Bulgarca ve Rusça Açıklamalı Bulgar Dili Sözlüğü) yazar. İstanbul’da çıkan “Tsarigradski Vestnik” (İstanbul Gazetesi) ve “Makedonya” gazetelerinde eğitimle ilgili çok sayıda makale yazar.

İkinci Evre’de Bulgar sanatsal edebiyatın başlangıcı oluşturulur ve bu edebiyat da yaratıcılığı periyodik basına götürür. Ayrıca, 1840’lı yıllarda benimsenen Rus edebiyatı aracılığıyla Fransız, Alman ve diğer Avrupa edebiyat geleneklerini yakından tanıma olanağı doğar. Slavlık bilincinin oluşmasıyla diğer Slav edebiyatlarına ilgi uyanır.²³

Üçüncü Evre, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’na kadar devam eder. Söz konusu savaşın en önemli nedenleri arasında Rusların Balkanlar’daki Ortodoks vatandaşlar üzerinde etkisini artırma amacı sayılabilir. Ayrıca Osmanlı Hazinesi, Padişah Abdülmecit döneminden itibaren yapılan aşırı harcamalar sonucu Avrupa’ya borçlanır ve bu borçları ödeyebilmek için Balkanlar’daki vergileri arttırır. Bu vergiler Balkan halkları arasında hoşnutsuzluk yaratır.

Dobri Çintulov, Uyanış Çağı Bulgar şiirinin ilk isyancı şairlerinden biridir. Bulgar kilisesinin bağımsızlığı için yürütülen mücadelede yer alır. “İzprovodiyak Na Ednogo Bılgarina İz Odesa” (Bir Bulgarın Odessa’dan Uğurlanması), en önemli

²³ M.Pars, a.g.e, s. 23

şiiirlerinden biridir ve vatanseverlik ile isyana davet konusunu işler. “Viy Grajdani Çestni” (Siz Namuslu Vatandaşlar) şiirinde şairin eğitici yönünü görürüz.

Çintilov “Stara Mayka Se Proşteva Sıs Sina Si” (Yaşlı Anne Oğlu ile Vedalaşıyor) adlı şiirinde vatanseverliği konu edinir. Tarihi konuları işlediği “Dvama Priyateli” (İki Arkadaş) adlı destanı da vardır. “Stani Stani Yunak Balkanski” (Uyan Uyan Ey Balkan Yiğidi), “Bılgariyo Mila Mayko” (Bulgaristan Sevgili Annemiz) adlı şiirlerinde vatanseverliği ve Osmanlı’ya karşı isyanı işler. Çintulov, Bulgaristan’ın bağımsızlığa kavuşması için Rus kardeşlerinin destek ve gücüne inanan edebiyatçılardan biridir. Edebiyatçı yönü dışında bir eğitimci olarak da isim yapmıştır.

Georgi Sava Rakovski de Bulgaristan’ın ve Bulgar Kilisesi’nin bağımsızlığı için mücadele eden, bu yönde faaliyetlerde bulunan bir isimdir. Kırım Savaşı yıllarında İstanbul’da yaşayan Bulgarlardan 12 kişilik bir çete kurarak Doğu Kocabalkan’a geçer ve Bulgar halkını Rus ordusuna katılmaya teşvik eder. 1856 yılında gittiği Novi Sad şehrinde de isyancı faaliyetlerine devam eder ve birkaç kez tutuklanır. Burada “Bılgarska Dnevnitsa” (Bulgar Günlüğü) gazetesini çıkarır. Daha sonra gittiği Odessa ve Belgrad’ta da edebi çalışmalarına devam eder. Rakovski, Bulgaristan bağımsızlığı yönündeki hareketin çok önemli bir düşünürü ve organizatörüdür.

Rakovski, Bulgar edebiyatında ilk isyancı görüşlerini ifade ettiği “Gorski Pıtnik” (Orman Yolcusu) adlı poemasını yazar. “İstuplenniy Derviş İli Vostoçniy Vopros” (Körleşmiş Derviş veya Doğu Meselesi) adlı isimli satirik eserini 1858-

1860 yılları arasında Odessa’da yazar. 1865-1867 yılları arasında “Jitiye G. S. Rakovskago, Napisano Ot Nego Samogo”, (Georgi Rakovski’nin Kendisi Tarafından Yazılmış Hikayesi) adlı eserini yazar. “Nepovinen Bılgarın” (Hükümdarsız Bulgar), başlıklı bir şiiri de vardır. Ayrıca, bağımsızlık konusunu gündeme getirdiği birçok gazete de çıkarır.

Petko Raçev Slaveykov da Üçüncü Evre Bulgar Uyanış Edebiyatı’nın çok önemli bir diğer ismidir. Kırım Savaşı’ndan sonra Bulgaristan’da çıkan isyanın hazırlayıcılarından biridir. İsyân başarısız olsa bile, isyana davet eden şiirlerini yayımlamaya devam eder. 1872 yılında İstanbul’da çıkardığı “Makedonya” adlı gazetenin isyancı içeriği yüzünden hapse girer. Slaveykov Bulgaristan’ın bağımsızlığından sonra 1880 yılında Bulgar Parleamentosu’nun başkanı ve 1881 yılında Eğitim Bakanı olur.

Slaveykov, Kırım Savaşı’na kadar yazdığı “Basnenik”(Fabl Denemesi), “Pesnopoyka” (Şarkılar Mecmuası), “Samoilka” (Samoil Destanı) gibi eserlerinde Bulgar dilini geliştirir. “Ogledaloto” (Ayna) adlı hiciv eseri ve “Tsvetosıbiraniya” (Çiçek Toplama) konulu halk şarkılarından oluşan bir eseri de vardır. Yazılarına vatansever şiir ve destanlarıyla başlar, daha sonra aşk ve doğa tasvirlerini konu edinir. Osmanlı idaresine karşı eleştirel bakış açısını “Spomnyane” (Anımsama), “Bıdni Den” (Gelecek Gün), “Kım Bılgarskite Yunatsi” (Bulgar Yiğitlerine), “Glas Ot Balkan” (Balkan’dan Bir Ses) adlı şiirlerinde gözler önüne serer. Slaveykov’un da gazetecilik yönü vardır ve “Makedonya”, “Pujitsa” (Hatmi Çiçeği), “Pçelitsa” (Arıcık Dergisi), “Çitalişte” (Kütüphane), “Nezavisimost” (Bağımsızlık), “İstina”, (Gerçek) “Sofiyski Dnevnik” (Sofya Günlüğü) gibi gazeteler yayımlar.

Dobri Voynikov ise milli ve vatansever duygularını tarihi içerikli “Stoyan Voyvoda” (Stoyan Voyvoda), “Raina Knyagina” (Prenses Rayna), “Pokrištenie Na Preslavskiya Dvor” (Preslav Sarayının Hristiyanlığı Kabul Edişı) gibi piyeslerinde işler. Bulgarların Avrupa medeniyetini tam olarak benimsemeyişlerini 1871 yılında yazdığı “Krivorazbranata Tsivilizatsiya” (Yanlış Algılanan Medeniyet) komedisinde eleştirel bir üslupla ele alır. Osmanlı’nın ve Rum Kilisesi’nin egemenliğini eleştiren siyasi yazılarını “Dunavska Zora” (Tuna Tanyeri) ve “Bakacık İ Stara Planina” (Bakacık ve Koca Balkan) gazetelerinde yayımlar. Ayrıca, Bulgaristan’daki isyancı komitelerde görev alır, ancak, daha sonra tamamen eğitime yönelik çalışmalar yapar ve ders kitapları yazar.

Vasil Drumev de Bulgaristan’ın bağımsızlığı için çetelere katılan bir edebiyatçıdır. Vasil Levski’nin çetesinde yer alır. Drumev dini eğitim görür ve 1873 yılında papaz olur. Daha sonra piskoposluk da yapar. Edebi hayatına şiirle başlar. Drumev, Bulgar edebiyatının ilk büyük öyküsü olan “Neştasna Familiya” (Mutsuz Aile)’nin yazarıdır. Öykü 1873 yılında bir kitap halinde yayımlanır. Söz konusu eserde Osmanlı konu edilir. Ancak, fikir ön planda olduğu için eser kurgu olarak zayıftır. İkinci önemli öyküsü Rus edebiyatının ve Gogol’un etkisinde yazdığı “Uçenik i Blagodeteli İli Çujdoto Si e Çujdo” (Öğrenci ve Hamileri veya Yabancı Olan Yabancı Kalır)’dır. Drumev’in asıl başarısı drama alanındadır. “İvanko Ubietsıt Na Asenya I” (1. Asen’in Katili İvanko) başlıklı başarılı bir eseri vardır. Drumev ayrıca ders kitapları, bilimsel ve edebi eserlerle ilgili eleştiriler de yazar.

Üçüncü Evre’nin 70’li yıllarının en önemli ismi Lyuben Karavelov’dur. Karavelov hem bir araştırmacı, şair, yazar ve gazeteci, hem de önemli bir bağımsızlık

savaşçısı olarak bilinir. Eğitim için gittiği Rusya’da, Konstantin Miladinov ile birlikte “Bratski Trud” (Kardeş Emeği), adlı dergiyi çıkarır ve ilk şiirlerini bu dergide yayımlar. Rusya’da çıkan dergilerde “Voyvoda”, “Neda”, “Donço” gibi birçok öyküsü yayımlanır. Bu eserlerde Bulgar halkını isyana çağırır. 1861 yılında Bulgar halk edebiyatı örneklerinden esinlenerek “Pamyatniki Narodnovo Bıyta Bolgar” (Bulgar Halkının Yaşam Biçiminin Anıları) adlı kitabını yayımlar. Karavelov nesir türünde çok başarılı eserler verir. 100’den fazla tefrika yazısı da vardır. “Tri Kartini İz Bılgarskiyat Jivot” (Bulgar Yaşamından Üç Resim) isimli romanı Bulgar edebiyatındaki ilk hiciv romandır.

T. Şevçenko, İ. A. Krilov gibi ünlü edebiyatçıların eserlerini Bulgarca’ya çevirerek çeviri alanında da başarısını kanıtlar. Gazetecilik alanında da başarılı bir isim olan Karavelov Romanya’da “Svobooda” (Özgürlük) ve “Nezavisimost” (Bağımsızlık) gazetelerinde “Mıçenik” (Mazlum), “Bogatiyat siromah” (Zengin Yoksul), “Stoyan”, “Otmıştenie” (İntikam), “Tuka mu e krayot” (Sonu Buradadır) gibi eserlerini yayımlar. Bu eserlerinde Bulgaristan’ın siyasi konumunu ve halkın durumunu dile getirir.

Karavelov, güçlü bir edebiyatçı olduğu kadar bağımsızlık mücadelesinde de çok etkin bir isimdir. Gerek eserleri, gerek faaliyetleri ve gazetelerde çıkan yayınlarıyla Bulgar halkını Osmanlı’ya karşı isyana ve bağımsızlık savaşına çağırır.

Son olarak söz edeceğimiz isim Uyanış Çağı Edebiyatı’nın en önemli isimlerinin başında gelen Hristo Botev (1848-1876)’dir. Ailesinin etkisiyle Rus edebiyatına daha küçük yaşlarda ilgi duyan Botev 1863 yılında eğitim amacıyla

Odessa'ya gider. Odessa'dan döndükten bir süre sonra Bulgar mültecilerinin yoğun olarak yaşadığı Romanya'ya gider. Braila şehrinde “Dunavska Zora” (Tuna Tanyeri) gazetesinde çalışır. Uğruna balad yazdığı Hacı Dimitır'ın, çetesiyle 1868 yılında Bulgaristan'a geçmesinden etkilenerek Jelyo Voyvoda'nın Bulgaristan'a geçecek çetesine katılır. 1872 yılında Bükreş'e gider ve burada “Svoboda” (Özgürlük) ve “Nezavisimost” (Bağımsızlık) gazetelerinde çalışır. 1875 yılında Bulgaristan'da isyan hazırlıkları başlar ve iki yıl sonra Botev, Nisan Ayaklanması'na katılmak için kurduğu çetesiyle Bulgaristan'a geçer ve Osmanlı ile gerçekleşen bir çatışmada öldürülür.²⁴

Botev, yaratıcılığında en çok göze çarpan özellik vatan sevgisi, ülkesinin bağımsızlığı ve halkına duyduğu aşırı sevgidir. Eserlerinde bu duyguları dile getirirken hem romantik hem de gerçekçi unsurlardan yararlanır.

Uyanış Çağı'nın en önemli siması olan Botev öncelikle şairdir, fakat nesir alanında da eserler yazar. Annesi için yazdığı “Maitse si” (Annem'e) ve “Kim Brat Si” (Erkek Kardeşim'e) adlı şiirlerinde annesine ve kardeşine duyduğu sevgi ve bir hüznün hakimdir.

1871 yılında çıkan “Na Proştavane” (Veda) adlı şiiri 1873 yılında yazdığı “Molitva” (Dua), “Hacı Dimitır” adlı kahramanlık şiiri, 1875 yılında yazdığı “Obesvaneto Na Vasil Levski” (Vasil Levski'nin İdamı) adlı şiirleri en önemli şiirleri arasında yer alır ve Botev'in devrimci fikirlerini, Hacı Dimitır ve Levski gibi

²⁴ Bkz.: L. Ergenç, Op. Cit., 40-43

hayatlarını Bulgar halkının ulusal mücadelesine adanmış kahramanların vatanları uğruna seve seve ölüme gitmelerini, fedakârlıklarını ve simalarını idealleştirerek okuyucuya sunar. Şair bu şiirlerinde bağımsızlık günlerinin yakın olduğunu çok içten duygularla ifade eder.

Botev “Gayda” gazetesinde yayımladığı “ Reşen li e çerkovniyat vıpros?” (Kilise Sorunu Çözüme Ulaştı mı?), “Narodit vçera, dnes i utre” (Halkın Dünü, Bugünü ve Yarını) başlıklı makalelerinde yine Bulgar aydınlarını ve halkını yakından ilgilendiren, ulusal ve Bulgar kilisesinin bağımsızlığıyla ilgili görüşlerini dile getirir. Nesir alanında, çağdaşı P.R. Slaveykov’la ilgili yazdığı değerlendirme yazıları da vardır.

Botev ayrıca mizah alanında da “Budilnik” (Çalar Saat) adlı gazetede toplumsal eksikleri alaya alan fıkralar ve taşlamalar yazar. Belirttiğimiz bu önemli eserleri dışında yazdığı birçok şiir, eleştiri yazısı ve taşlamaları olan Botev gerek devrimci fikirleri, gerekse bu fikirleri hayata geçirmesi yönüyle Uyanış Çağı Edebiyatının en önemli temsilcisidir. Bulgar edebiyat eleştirmeni Panteley Zarev’e göre, Botev dünyaca ünlü L. Byron ve M.Y. Lermontov’la kıyaslanabilecek değerdedir.²⁵

Kısaca belirtmek gerekirse, Uyanış Çağı Edebiyatı’nın ilk temsilcisi Paisiy Hilendarski, Sofroniy Vračanski, önemli temsilcisi Hristo Botev ve diğer önemli temsilciler ve yapıtları hakkında tanıtıcı bilgiler sunarken, yaratıcılıklarındaki amacı

²⁵ M.Pars, **a.g.e**, s. 32

belirtmeye çalıştık. Bulgar Edebiyatçıların amaçlarının, ulusal bilinçlenme ve Bulgaristan'ı “bağımsızlığa” götürecek mücadeleden oluştuğunu özellikle vurguladık. Yine Bulgarlara göre tanıttığımız Uyanış Çağı edebiyatçılarının birçoğunun hayatlarını ortaya koyarak, vatan ve halk sevgisini kutsal saydıklarını ve Uyanış Çağı Edebiyatına bu yönde hizmet ettiklerini gösterdik.

3.UYANIŞ ÇAĞI EDEBİYATINDA EDEBİ TÜRLER VE KONULAR

3.1 Fabl (alegorik hikaye):

Fabl Yunan edebiyatından Bulgar edebiyatına çevrilerek geçmiştir. Sofroniy Vračanski, Ezop Masallarının ilk çevirmeni olarak kabul edilir. Yazar fablların edebi yönünden ziyade, anlaşılır olmasına dikkat etmiştir. S. Vračanski Bulgar edebiyatının ilk örnekleri olan fabllarla Klasisizm akımının hâkim olduğu dönemde gerçekçiliğe yönelmiştir.

Eğitimci yazar Petır Beron'un 1824 yılında yayımladığı “Bukvar sıs različni pouçeniye” (Çeşitli Öğütler İçeren Bulgarca Okuma Kitabı) adlı alfabe kitabında 18 adet fabl bulunmaktadır.

Bulgar orijinal masalları 19. yüzyılın 50'li yıllarında yazılmıştır. Petko Raçov Slaveykov, Ezop masallarını en iyi ve en çok çeviren kişi olmuştur. Bu çevirilerden başka, kendisinin yazdığı beş adet masal da yayınlamıştır. Bunlar Bulgar edebiyatının ilk masalları olarak kabul edilir.²⁶

²⁶ Leman Ergenç, **a.g.e.**, s. 15

3.2 Şiir:

Paisiy tarafından başlatılan Bulgar Rönesansı uzun zaman eğitici karakter taşımıştır. Bu dönemde kişiye ve özellikle kadına olan ilginin ortaya çıktığı gözlenir (N.Gerov, P.R. Slaveykov). Şiir türündeki ilk eseri Dimitır Popski yazmıştır. Bu eserin adı “Odana Sofroniy” (Sofroniy Hakkında Lirik Şiir) olup, Klasisizm akımının etkisinde yazılmıştır. Tarihi Romantizm akımının etkisinde şiir türünde yazan Georgi S. Rakovski olmuştur. Bu türdeki en önemli eseri “Gorski Pıtnik” (Orman Yolcusu)’tir. Bu manzum eser Bulgar edebiyatının gelişmesine öncülük etmiştir.²⁷

3.3 Drama:

Drama türünün temelini yaratacak olan ilk diyalog Neofit Bozveli’nin eserlerinde görülür. Yazar edebi Yunan ruhanileri ve onların yardımcıları olan Bulgar çorbacılarını eleştirmek amacıyla kullanmıştır. N.Bozveli’den sonra edebi zamanla yaygınlaşmıştır. 1851 yılında (Bozveli’nin ölümünden üç yıl sonra) “Tsarigradski Vestnik” (İstanbul Gazetesi)’te ilk drama eseri Yordan Hadii Konstantinov Cinot’un “Minevra i Devet Muzi i Ostrimeç Se Razgovaryat Radi İzgubena Bulgariya” (Tanrıça Minevra ile Dokuz İlham Perisi ve Keskin Kılınc’ın Kaybedilen Bulgaristan Hakkındaki Konuşmaları) adlı eseri ve daha sonra ise bu türde P.R. Slaveykov’un “Pesnopoyka” (Şarkılar Mecmuası) kitabı yayımlanır.

²⁷ Leman Ergenç, a.g.e, 15-16

Bulgar edebiyatında drama türünün 50-60'lı yıllarda bir hayli yaygınlaştığı görülür. G. S. Rakovski'nin 1858 yılında yazmış olduğu “İstuplenniy Derviş i Vostoçniy Vopros” (Körleştirilmiş Derviş ve Doğu Sorunu) adlı eseri dikkati çeker. Yazar bu eserinde Osmanlı İmparatorluğu'nun kesinlikle yıkılacağı kehanetinde bulunur. Eserinde kahraman olarak Sultan II. Mahmud ve Reşit Paşa gibi gerçek kişileri ele almıştır.

Dobri Voynikov, Bulgar edebiyatında ilk drama yazarı olarak kabul edilir. Yazarın en büyük hizmetleri tiyatro dalında olmuş ve tarihi dramda büyük başarı göstermiştir. Örnek olarak “ Stoyan Voyvoda” (Aile Reisi Stoyan), “ Rayna Knyaginya” (Prenses Rayna), “Po Krişteniye Na Preslavskiya Dvor” (Preslav Sarayının Hristiyanlığı Kabul Edişi), “Vızstaryavaneto Na Kruma Straşniyat” (Korkunç Krum'un Yaşlanması) adlı drama eserlerini gösterebiliriz. Ancak, yazarın tiyatro tekniği ve dilinin zayıf oluşundan dolayı bu dönemin en önemli eseri Vasil Drumev'in “İvanko, Ubiyetsit na Asenya I” (İ. Asen'in Katili İvanko) kabul edilir. Çünkü drama yazın sanatının kurallarını ortaya koyan, gerçek drama dilini ve diyalogunu yaratan V.Drumev olmuştur.²⁸

3.4 Diğer Edebi Türler:

Hikâye, lirik şarkılar, mersiye, hiciv, kahramanlık destanları, anılar, fıkralar, makale, büyük hikaye ve roman olmuştur.

²⁸ Leman Ergenç, **a.g.e**, 16-17

Uyanış Devri edebiyatının ilk orijinal hikâyesi V.Drumev'in "Nestasna Familiya" (Mutsuz Sülale) adını taşıyan eseridir. V.Drumev'den sonra İliya Bliskov "İzgubena Ztanka" (Kayıp Stanka), "Zloçesta kristinka" (Talihsiz Kristinka), Lyüben Karavelov "Kriva Li e Sıdbata" (Kaderin Ne Suçu Var Ki), "Novi Sad", "İstinska Povest" (Gerçek Hikâye), "Hadji Niço" (Hacı Niço) gibi eserler vermişlerdir. L. Karavelov'un roman türünde yazdığı "Tri Kartini ot Bılgarskiyat Jivot" (Bulgarların Yaşayışından Üç Tablo) adlı eseri Bulgar edebiyatının ilk satirik romanı kabul edilir.

Feyleton türü yazılar 19. yüzyılın 60'lı yıllarında ilk kez P. R. Slaveykov tarafından denenmiştir. Daha sonraki yıllarda bu türü geliştiren L. Karavelov olmuştur. Yüze yakın feyleton yazmıştır. H. Botev ise sayıca az olmasına rağmen bu türün en gelişmiş örneklerini vermiştir.

Lirik şiirler, kasideler türünde D.Popski, Y. Venelin, G. Rakovski, P.R.Slaveykov, H. Botev ve L. Karavelov eserler yazmışlardır.²⁹

3.5 Konular

Avrupa'da 1848 yılı özgürlük hareketleri dönemidir. Bulgar tarihçileri bu hareketlerin Bulgar halkının toplum hayatına etki yaptığı görüşündedir. Bulgar

²⁹ Leman Ergenç, **a.g.e**, s. 17

aydınları kiliseyi Rum kilisesinin baskısından kurtarmak ve bağımsız bir Bulgar kilisesi yaratmak için Rum Patrikliği'ne karşı mücadele yürütmeye başlamışlardır. Bu mücadele zamanla siyasi bir yön almış, milli bağımsızlık savaşına dönüşmüştür. En büyük amaçları Bulgaristan'ın Osmanlı idaresinden kurtulması olmuştur. Bu doğrultuda Bulgar halkının milliyetçi duyguları körüklenmiştir. Siyasi bağımsızlık için yapılan tüm faaliyetler edebiyata da yansımıştır. Sonuç olarak daha önce de belirttiğimiz gibi vatansever, milliyetçi ve isyancı yazarlar yetişmiş ve eserlerinde milli bağımsızlık, vatanseverlik ve kahramanlık konularını ele almışlardır. Bu konular, tüm Uyanış Devri Bulgar yazarları tarafından (P.Hilendarski'den H.Botev'e kadar) işlenmiştir.³⁰

³⁰ Leman Ergenç, **a.g.e**, s. 18

4. UYANIŞ ÇAĞI EDEBİYATINDA EDEBİ TÜR OLARAK POEMA

Yunanca ποίημα kelimesinden türeyen poema lirik ve epik unsurlar taşıyan, duygusal ve ahlaki özelliklere sahip manzum şiidir. Poema bir yandan destansı, diğer yandan lirik özellikler taşıyan bir edebi türdür.

Epos ve destanda çok sayıda karakter ve olay vardır, kahramanlık atmosferi çok yaygındır. Poema ise daha çok bireysel olaylara değinir ve genellikle lirik açıdan değerlendirilir yani duygusallık, psikoloji ağırlıklı anlar, sübjektif davranışlar yoğunluktadır. Örneğin dünya edebiyatlarında Byron'ın "Child Harold" (Çocuk Harold), Lermontov'un "Demon" (İblis), Balkan edebiyatlarında ise Hırvat İvan Majuraniç'in "Smirt Smail-Age Çengiça" (İsmail Çengiç Ağa'nın Ölümü), Karadağlı Petar Petroviç Nyegoş'un "Gorski Viyenats" (Dağların Tacı) adlı eserleri poema türünün en güzel örnekleri arasında yer alır.

Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatı kavramı, ulusal özelliği olan ve tarihsel gelişmelerle birlikte ilerleyen bir kavramdır. Uyanış Çağı aynı zamanda edebi türleri, konuları ve fikirleri inceleyen bir dönemdir. Her ulusun edebiyat gelişimi sürecinde olduğu gibi, Bulgar ulusal edebiyatı da tarihin ulusal boyutuyla, dönemin kültürel ve edebi gelenekleriyle iç içedir. Daha doğrusu, Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatının gelişmesi doğrudan Bulgar halkının tarihiyle bağlantılıdır. Söz konusu edebiyatı incelediğimizde, Bulgar halkının tarihindeki değişikliklerin bu edebiyata

tümüyle yansıdığını görürüz. Uyanış Çağı Edebiyatının ulusal yönüne baktığımızda birçok değerin ele alındığını ve birçok ulusal özelliğin edebiyata farklı boyutta yansıdığı ortaya çıkar.

Poema türü, birçok Uyanış Çağı şairinin edebi yaratıcılığında önemli bir yere sahiptir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, poemanın ortaya çıkışı Uyanış Çağı Edebiyatının başlangıcıyla bağlantılıdır ve Uyanış Çağı Edebiyatında poema türü önemli bir sanat türüdür. Bu edebi türün ortaya çıkışı, söz konusu dönemin sanatsal amaçlarında, ulusal bilincin oluşturulmasında ve edebi yaratıcılığın görevlerinde aranmalıdır. Lirik ve epik özelliklerin karışımından oluşan poema, söz konusu dönemde gelişen edebiyat için tipik olan ulusal içerikli konuları ele alır. Dönemin estetik arayışlarının sonuçları bu türe de yansıtılır. Poema bir anlamda Bulgar halkının sanatsal ve manevi boyuttaki arayışlarının olumlu neticelerini okuyucuya sunar. Toplumsal ve manevi hayatın yaşadığı sosyal ve tarihsel değişiklikler sosyal, felsefi, etik ve tarihsel sorunlar poemaya da yansır. Poema türünün ortaya çıkışı Uyanış Çağı şairinin gelecekteki gelişim süreciyle de ilgilidir³¹. Dolayısıyla, poema Bulgar halkının tarihsel ve edebi boyuttaki gelişmesini yansıtan bir sanatsal türdür.

Ayrıca, Bulgar halk edebiyatındaki lirik özellikler ve destansı unsurlar da poemanın bir edebi tür olarak gelişmesine katkıda bulunur. Aslında poemanın ortaya

³¹ M.Pars, **a.g.e.**, s. 35

çıkışı r’’astlantısal bir olay değildir, daha önce de belirttiğimiz gibi, belli şartlara ve gelişmelere bağlı olarak veya bu gelişmelerin sonucunda ortaya çıkar.³²

Poema Bulgaristan’da 1840’lı yıllarda kendini gösterir ve bu dönemde edebiyat okuyucuyu ulusal bilinçlendirme konusunda yoğun bir şekilde etkilemeye çalışır, aynı zamanda folklor yaratıcılığından da güç alarak gelişmeye devam eder.

Bu dönemde edebiyat, insana ve onun manevi dünyasına önem verirken, çağdaş sanatsal düşüncenin özelliklerini de önemser. Aslında bireyi önemsemek, psikolojisine değinmek Uyanış Çağı Edebiyatının önemli bir temsilcisi olan Sofroniy Vračanski’yle başlar. Daha sonra bir diğer önemli isim olan Nayden Gerov’un yol notlarında derinlik kazanır. Bu önemli isimlerin yaratıcılığı, Bulgar edebiyatçılarının artık insana ne denli önem verdiklerini ve onlarla ilgili sorunları ne denli başarıyla yansıttıklarını gözler önüne serer. Dünyanın ve toplumsal olayların sürekli değişimi ve farklı boyutlarda sağladıkları gelişim Uyanış Çağı edebiyatçılarının şiirin değişik türlerine yönelmelerini sağlar. Böylece şairlerin şiirsel ifadelerinin ortaya çıkması için fırsatlar doğar.³³

Poema, Bulgar Uyanış Edebiyatında taklit sonucu doğmaz, çünkü bu edebi tür toplumsal ve estetik ihtiyacın neden olduğu bir türdür. Poema var olan bir edebi boşluğu doldurmak için de doğmaz, daha çok dönemin tarihsel sürecinin sonucu olarak edebiyatta yer edinir.

³² M.Pars, **a.g.e.**, s. 35

³³ M.Pars, **a.g.e.**, s. 36

Nayden Gerov'un yazdığı "Stoyan ve Rada" poeması dışındaki poemalar genellikle vatanseverlik konusunu işler ki bu konu zaten Bulgar Uyanış Çağı Edebiyatının ana konusudur. Paisiy Hilendarski adıyla başlayan vatanseverlik konusu, Sofroniy Vračanski ve Bozveli tarafından büyük emekler verilerek genişletilir ve bu konu poema türünde yeni bir ahenk kazanır. Poemalarda Bulgar halkının tarihi, altı çizilerek işlenir.

Bulgar tarihine ait konular epik özelliklerle ve devrimci-vatansever coşkuyla dile getirilir.

Bulgaristan'ın bağımsızlığına kavuşması için özgürlük ve sosyal adalet konusu coşkulu duygularla ifade edilir. Bulgar halkının tarihi, konu olarak poemaların çoğunda mevcuttur ve bu tarihsel geçmiş poemalara ulusal bir ahenk kazandırır.³⁴

Poemalar Bulgar halkının tarihsel geçmişindeki kahraman simaları ve vatansever kahramanları ön planda tutar. Dolayısıyla, ulusal bağımsızlık fikrinin gerçekleşmesinde edebi yönden katkısı çok fazladır.

Uyanış Çağı poemasında Bulgar tarihine ait konular kahramanların kader ve manevi dünyaları aracılığıyla ortaya çıkar. Kahramanlar zamanın tarihsel akışı içerisinde yer alır ve onlar bu zaman akışı içinde toplumsal sorumluluklarını etkin

³⁴ M.Pars, **a.g.e.**, s. 37

katılımlarıyla ortaya koyarlar. Olaylar ise söz konusu zaman akışını örneklerle yansıtır.

Kahramanlar bir yandan romantik unsurlarla süslenen kişiliklerinin içeriklerini dile getirirken, bir yandan da şairin olaylara bakış açısını ifade ederler. Konunun romantik yorumu olarak görülen olağanüstü olayların ardında ise tarihsel ve toplumsal değişimin yankıları yatar.

Poemada şair tarihsel konular işlerken olayları kronolojik bir süreç içinde ele almaz, olasılıklar üzerinde de çok fazla durmaz; dönemin toplumsal sorunlarını okuyucuya yansıtan edebiyatın önemini ortaya koymak için uğraşır. Kahramanların hayatlarına toplumsal gelişmeleri ve yankılarını sığdırmak için emek verir. Olayların hepsi tarihsel ve duygusal atmosferde gelişir. Geçmişten esinlenerek işlenen konular aslında halk savaşları ve bu savaşlardaki ulusal kahramanlardan esinlenerek anlatılır. Kahramanın bir olay karşısındaki tavrı dile getirilir ve bu tavırdaki bir hayat felsefesine dönüşen vatan sevgisiyle, bu sevginin sonsuza kadar yaşatılması fikri öne sürülür.

Uyanış Çağı poemasında kahramanlık konusu ayrıcalıklı bir özelliği temsil eder. Geçmişte gerçekleşen zaferler poemada kahramanca atılımlara dönüşür. Dolayısıyla, geçmişte yaşanan tarihsel olaylar ulusal bağımsızlık fikrinin ortaya çıkmasını sağlayan önemli etkenlerin başındadır. Böylece poemadaki kahraman da destansal özellikler sayesinde tüm halkın gücünü ve bağımsızlık konusundaki kararlılığını temsil eder.

Kahraman, halkın koruyucusu konumundadır. Halkın ulusal bilinç konusundaki kararlılığı ve inancı esere olumlu ve hayati bir önem kazandırır. Şairlerin poemayı yazarken en önemli amaçlarından biri, kahramanlık öykülerini gerçekçi bir şekilde okuyucuya sunmaktır.

Uyanış Çağı poemasının merkezinde kahraman figürü vardır. Bu kahraman figürü de realist unsurlarla süslenerek anlatılır. Kahraman figürünün varlığı halkın ulusal bağımsızlık fikriyle sıkı bir bağ içindedir. Şair bu kahraman figürüyle ulusal bağımsızlık fikrini verir ve kahramanlar aracılığıyla önemli fikirler ve mesajlar öne sürer. Şairler kahramanlar konusunda halk edebiyatından da yararlanırlar fakat tümüyle yeni bir kahraman tipini oluştururken sadece Uyanış Çağı fikirlerine başvururlar. Kahraman tipi halk eserlerinden alınıp çağdaş kahraman tipine dönüştürülür. Yani kahraman bir yandan tarihi geçmişe bağlılığını vurgularken, diğer yandan ulusal bağımsızlık hayalini yansıtır.

Daha poemanın ilk mısralarında şair, halk arasında kahraman olarak bilinen kişinin portresini verip onun ulusal ve sosyal mücadele yönünde geliştireceği tavırlarının ortaya çıkması için atmosfer oluşturur. Fikir olarak poemanın bu özelliği halk türkülerindeki başlangıçlara benzer. Çünkü halk türkülerinde olayların gelişmesine geçmeden önce, ortam hazırlanır ve bir olayın nedeni olay gerçekleşmeden önce bildirilir.

Poemada kahramanın her olay içindeki hareketi kişiliğinin gelişmesini sağlar. En önemli özelliği olan vatana bağlılık, bağımsızlık konusundaki kararlılığı olaylar ilerledikçe daha belirgin bir şekilde ortaya çıkar ve şair tarafından biraz da

abartılarak okuyucuya aktarılır. Kahraman figür olaylardaki çatışmalarda da belirleyici rol üstlenir. Kahraman figür psikolojik çatışmalar yaşamaz, onun kişiliği daha çok çevresini ve toplumsal çatışmaları yansıtır. Kahraman figürün ölümü de ana çatışmaya çözüm getiren sonuç olur, bu açıdan kahramanın ölümü en önemli andır. Fakat ölüm kahramanın kesin sonunu temsil etmez, çünkü varlığının sembolik yansımaları devam eder.

Uyanış Çağı poemasında ulusalcılık ön planda olsa da, toplumun sosyal yapısından da örnekler verilir. Birey- toplum konusu ele alınır ki, bu konu sadece sosyoloji tarihi, felsefe ve estetikte değil, edebiyatta da varlığını gösterir. Ayrıca, bu dönem poemasında ulusal mücadelede kadının rolü ve önemi de vurgulanır. Halk türkülerinden seçilen kadın kahramanlar Uyanış Çağı'nda vatanseverlik duygusunu daha yoğun bir şekilde yansıtırlar. Anne ve vatan kavramları birbirini tamamlayan, simgeleyen iki unsur konumundadır. Bu konu yine halk türkülerinden alınır. Anne unsuru daima vatani yansıtır. Anne ve vatan unsuru ulusal varlığın sembolü olarak algılanır. Önemli poemalardan örneklere geçmeden önce şunu da belirtmemiz gerekir ki, S.P. Rakovski ve H. Botev gibi bazı edebiyatçılar poemaya kendi kişiliklerinden özellikler ekler veya fikir ve bakış açılarını kahraman aracılığıyla monologlara yansıtırlar. Örneğin, Botev “Hayduti” (Haydutlar) adlı poemasında dönemin bakış açısını yansıtırken, kişisel olarak yaşadığı olaylardan da örnekler sunar.

Uyanış Çağı'nda birçok başarılı poema yazılır. En önemlileri arasında N.Gerov'un “Stoyan i Rada” (Stoyan ve Rada), Rakovski'nin “Gorski Pıtnik” (Orman Yolcusu), Slaveykov'un “İzvorit na Belonogata” (Ak Baldırlının Çeşmesi),

H. Botev'in "Hayduti" (Haydutlar), Pırılıçev'in "Serdaryat" (Serdar) adlı poemaları yer alır.

İlk poema Nayden Gerov'un 1845 yılında yazdığı " Stoyan ve Rada"dır. Bu eser tüm poemalardan farklı olarak vatanseverlik konusunu işlemez ve bir nevi Bulgar Romeo ve Juliet'i olarak adlandırılabilir. "Stoyan ve Rada" poeması dışındaki poemalarda anne unsuru tamamen farklı, uzlaştırmacı, sevgi ve fedakârlığın sembolü konumundadır.

M. Arnaudov'a göre, eğer " Stoyan ve Rada" tam zamanında yayımlansaydı "Bulgar şiirinin önemli bir belgesi ve lirik ile epik mısranın başlangıç noktası olurdu".³⁵

³⁵ M.Pars, a.g.e, s. 43

5. NAYDEN GEROV

(1823-1900)

Bulgar halkının Uyanış Çağında ve Bulgar Edebiyat tarihinde Nayden Gerov ismi önemli bir yere sahiptir. Gerov, zamanının tipik hedeflerini yansıtsa da, farklı eğilimleri sebebiyle, Bulgar edebiyatında özel bir yere sahiptir. Gerov, sakin, asil ruhlu ve duygusal bir insandır. O, okumuştan kahraman, duygulu kişiden savaşçı yapılması istenen bir dönemde yaşamıştır ve faaliyetlerini bu şartlar altında yapmıştır. Bu zorluklara rağmen, Gerov'un temel yetenekleri üstün gelmektedir. Gerov, o dönemde yeteneğini en başarılı olacak yerlere odaklaya bilen, kendine sakin bir hayat düzeni kurabilen ve kendi davasına doğru yön ve sonuç verebilen belki de tek kişidir. İşte bu yönü ile o, kendi çağdaşlarından çok farklı ve seçkin bir yazar konumuna sahiptir.

Nayden Gerov, Uyanış Çağı Edebiyatının öncü kahramanlarından olan Karavelov, Dr.Çomakov, T. Kableşkov'un da doğum yeri olan Koprivštitsa'da doğmuştur³⁶. Kalofer, Karlovo, Kotel ve diğer Balkan şehirleri ile Koprivštitsa, Bulgar halkının uyanış sürecinde tarihi rol oynamaktadır. Bu şehir, geçen yüzyılın ortalarında kısılanacak refaha sahiptir. Gururlu celeplerin ve bekçilerin, özgürlüğü ve okumayı sevenlerin şehridir. Şehrin romantik bir doğaya sahip olması, ekonomisinin iyi olması, daha bağımsız karakterlerin, daha aktif ve yaratıcı yurtseverlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum etraftaki şehirleri de etkilemiştir ve ülke çapında liderler yetişmesine sebep olmuştur. Geçen yüzyılda

³⁶ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

Koprivštitsa'nın şöhreti çok yaygındır. Koprivštitsa çorbacıları (zenginleri), yabancı tüccarlar ve Türk güçleri ile yakın ilişkilerdedir ve onlardan kendi hemşerileri için görelî özerklik³⁷ elde etmektedirler. Koprivštitsa'nın öğretmenleri ve Koprivštitsa halkının okur severliği bütün Bulgaristan'da bilinmektedir. 1843 yılında Konstantin Fotinov “Zemleopisanie” (Arazi kitabı) adlı eserinde, Koprivštitsa'yı anlatırken, şehirde yaşayan insanların ilime olan heveslerinden, halkın Bulgar olduklarından ve “namuslu ve önemli” vasfa sahip birçok şahsın bu şehirde yetiştiğinden bahsetmektedir. Koprivštitsa'da o dönemin “namuslu” şahıslarından biri olarak sayılan Nayden Gerov'un babası – daskal (öğretmen) hacı Gero veya daha basit tabirle, hacı Gero Muşek – Karavelov'un “Bilgari ot Staro Vreme”(Eski Zaman Bulgarları)³⁸ kısa romanında hacı Gençö siması ile ölümsüzleştirilmiştir. 1810 ile 1853 yılları arasında Koprivštitsa'da öğretmenlik yapmış ve titizliği, bilgeliği ile anılmıştır. Nayden, onun 23 Şubat 1823 yılında doğan sekizinci çocuğudur.

Nayden Gerov, İlkokul öğrenimini babasının yanında görmüş, on bir yaşında da Plovdiv'e Yunanca okumak için gitmiştir. 1836 yılından 1838 yılına kadar Koprivštitsa'da öğretmenlik yapan, eğitimci Neofit Rilski'nin öğrencisidir. Temel eğitimi aldıktan sonra, bilim ve ilime olan ilgisinden dolayı, 1839 yılında Odesa'ya gönderilmiştir. Neofit'in en yetenekli ve örnek öğrencisi olduğundan dolayı, Odesa'da yaşayan Koprivštitsa zengini Hristo Stoykoviç'e Gerov'u tavsiye etmişler ve o da onun okuma masraflarını üstlenmiştir. Gerov liseyi bitirdikten sonra

³⁷ Nicos pouluntzas tarafından ortaya atılan ve devletlerin davranışlarının anlamlandırılmasında kullanılan bir kavramdır (www.itusozluk.com/goster.../goreli+ozerklik)

³⁸ любен каравелов-българи от старо време - за памет на братя миладинови и на н.герова -1867, chitanka.info/.../4128-bylgari-ot-staro-vreme

Novorossiyski Üniversitesi'ne dönüştürülen eski Rişolevski litsey okulunda okumak için müracaat etmiştir. Okul müdürüne sunmuş olduğu 27 ağustos 1840 tarihli başvurusunda, Rusça dilini iyileştirme arzusunda olduğunu yazmaktadır. Bu, onun daha sonra bütün kimliğini kapsayacak olan filoloji çalışmalarına karşı eğilimi olduğunu göstermektedir. 1841 yılında okula başlamış ve ofis bilimleri (yönetim, finans, ekonomi) görmüştür. Gayreti ve çalışkanlığı sayesinde üniversite öğrencisi olarak Kırım'a yapılan bir bilimsel sefere katılmış ve bu olay ile tuttuğu günlük, İmparatorluk Bilimsel Akademisinin onayını almıştır. Litsey öğrenimini 1845 yılında onursal ödül alarak "Farklı Camlar Yapımı" üzerine yazdığı tezi ile tamamlamıştır.

Öğrenimi ile beraber Nayden Gerov Bulgar kolonisinin hayatına da katılmaktadır. O zamanlar Odesa Bulgar dış göçünün temel kültür merkezlerindendir. Burada; Vasil Aprilov, Kalofer'den Toşkov kardeşler, Nikola ve Spiridon Palauzov'lar, Dimitir ve Elena Mutev'ler, İvan Bogorov, Dobri Çintulov, Nikola Mihaylovski ve diğer ünlü eylemciler ve yazarlar vardır³⁹. Bu kültür merkezi, genç bir edebiyatçının kendi ruhunu güçlendirebileceği ve kültürel coşkusunu gösterebileceği bir yerdir. Oradaki insanlar, sessiz, gayretli, eğitim görmüş, etkili sözlerle ve barışçıl vaazlarla halkın uyanmasını ve aydınlanmasını sağlayan ve özgürlüğü için çalışan yurtseverlerdir. Coşkulu ve ortak inançlarının yanı sıra, bazı temel eğilimleri de onları yakınlaştırmaktadır. Birçoğu, bilimsel çalışmaları, toplumsal ve politik tutkuları ile birlikte şiir okuyor ve yazıyorlar. Burada Bulgar edebiyatının şiir türünde ilk eserleri ortaya çıkmıştır. Bu şiirlerin oluşumunda iki dış faktörün olumlu etkisi olmuştur: Rus örnekleri ve Bulgar halk türküleri ile tanışma.

³⁹ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

Rus dili, Bulgar diline yakın olduğu için, Rus şiirleri, Bulgar Edebiyatında bilinmeyen şiir sanatını açıklamaktadır. O, verdiği örneklerde hissin sıcaklığını ve samimiyetini, basit, doğal görüntülerle ve ritimlerle aktarmaktadır. Bu şekilde, Gerov türkülerini dört yıl sonra bastıran Dobri Çintulov ile birlikte, Yeni Bulgar Şiir Sanatının ilk eserlerini ortaya koymuşlardır. Gerov’un kaydettiği büyük gelişimi görebilmek için, D. Popski, K. Ognyanoviç, N. Rilski, N. Bozveli, St. İzvorski, Zah. Knyajevski veya 1842 yılında “Oteçestvo” (Vatan) şiirini yayımlayan arkadaşı İvan Bogorov’un şiirlerine bir göz atılması yeterli olacaktır. Bulgar edebiyatının yazılan ilk şiirlerine, bilimsel ve tarihsel ilgi vardır, fakat Gerov’un yazdığı ilk yazılar şiir niteliğinde olduğu için, O, ilk Bulgar şairi olarak kabul edilmektedir⁴⁰.

Gerov’un arşivindeki korunmuş el yazılarından, 1845 yılında bastırđı “Stoyan ve Rada” poemasından yıllar önce şiir yazdığı görölmektedir. 23 ağustos 1841 yılı tarihinde öğretmeni Neofit’e yazdığı mektubunda şunu bildirmektedir: “Benim birkaç tane fabl’ım, baküs şarkılarım ve şiir şeklinde diğer çalışmalarım vardır. Birkaç tane daha yazdıktan sonra onları basacağım; Rus şairlerini örnek almışımdır. Size, onaylayıp, onaylamadığınızı söylemeniz için bir tane fabl yazdım.⁴¹” Gerov’un Neofit’e gönderdiği eser, Kirilov’un “Kartal, Yengeç ve Turna” şiirinin tercümesidir:

Çetede birlik yoksa ki eğer,

⁴⁰ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

⁴¹ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

Sonuçlanmaz dava! Ne gezer!

Kartal, Yengeç ve Turna, üçü

Yüklü arabayı çekmek için

Yetmemiş ki üçünün gücü,

Yanlışmış yaptıkları seçim.

Arkaya doğru çekmiş yengeç

Gökyüzüne de turna uçmuş.

Suçluyu aralarından seç!

Bizi ilgilendirmez deme,

Arabada yok ilerleme.

Gerov'un şiirlerinde, özel bir motif ve dış şekil farklılıkları açıklanmamaktadır. Genelde şiirlerini ikiye ayırabiliriz: vatan ve aşk şiirleri. Vatanından ve yakınlarından uzak kalmak zorunda kaldığı için, hep özlem içindedir. Vatan trajedisinin gözleri önünü serildiği dönemde Gerov, duygulu ve şiirsel doğası gereği, kendi duygularını ve vatanına karşı olan özlemini şiirlerine dökmüştür. Bu şekilde, şiir sözlerinin büyüğü ile rahatlamakta, bunun dışında da vatanseverlik

görevini yerine getirmektedir. Gerov, şiirlerini yazarken, kendisinden önceki edebiyatçıların eserlerinden de etkilenmiştir. Vatanının geçmişini anlatan Kubrat, Krum ve Simeon'un eserlerindeki kahraman simaları kendi genel tutkularıyla karşılaştırmaktadır. Bu tutku, Yunanlara ve Türklere karşı olan kinidir. Eserlerinde geçmişinden etkilenerek, karanlık ve “kölelik” zamanlarını kaleme aldığında, benzer üsluba sahip Çintulov gibi haykırır:

Ses geliyor Balkandan,
Bütün dünyadan duyuluyor:
Ayaklanmış Bulgar,
Özgürlüğünü istiyor.
Duyun, şoplar ve zagorlar,
Makedonlar, Rumenler!
Pankartlar altına toplanın,
Cesur Bulgar delikanlıları!
Yeter bu kadar zaman
Türklere köle olmamız,
Bu düşman, köpek kabilesinin
Fethine boyun eğmemiz.

Koşun, değerli kardeşler,
Askerliğe uygun olanlar,
Bu düşmanı kovalım,
Bu zalimi ve kan emiciyi...

Gerov'un bu şiiri, daha sonraki şairleri Çintulov, Rakovski, Karavelov olan ve Botev'in yüce ve ateşli şiirleriyle zirveye ulaşan Bulgar Devrimci şiirinin başlangıcı sayılır. Yalnız Gerov bu şiirlerini hiçbir zaman yayımlamamıştır. Onun devrimciliği hep gizli kalmıştır ve hiçbir zaman aktif olarak bu yönünü göstermemiştir. Şarkılarını sıkça yenilemektedir. Arşivinde aynı şiirin birkaç redaksiyonu bulunmuştur ve onlardan hiç biri basılmamıştır. Örneğin bir şiirinin düzeltilmesinde, Gerov kardeşlerini Bulgarların tehlikeli düşmanlarına karşı savaşa davet ederken, "Bu Yunanlar" tabirini ekleyerek, düşmanlarının Yunanlar olduğunu belirtmiştir:

Ey, kapın sopalarınızı,

Bu ağır kokuyu silelim:

Odun ilah hareketlensin,

Kaçacaktır bu aşağılık,

Yunanlar!⁴²

Odesa'daki Bulgar göçmenleri halk müziğinden de esinlenmektedir, çünkü burada görsel bir dil ve düşünce zenginliği ifşa edilmektedir. 1842 yılında İvan Bogorov, Peştâ'da ayrı bir Halk Türküleri derlemesi yayımlamıştır. Aynı zamanda

⁴² Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

Gerov, göçmenlerden türküler ve atasözleri toplayıp Rusça yorumlarını yayımlamıştır. Grigoroviç ile tanıştığı zaman, ona Bulgar Atasözleri Derlemesi hediye etmiştir.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus da, o dönemin Bulgar entelektüel kesiminin hareketlerini ve düşüncelerini yöneten, sahip oldukları sağlam bir iradenin olmasıdır. O dönemin tüm önde gelen Bulgarları, önlerinde büyük bir misyonun olduğunu biliyordu. Odesa'daki entelektüel kesim sıkça bir araya gelip ortaya çıkan kültürel ve siyasi meseleleri görüşmekteydi. Buradan, tüm eğitim gönüllülerine manevi ve maddi talimatlar verilmekteydi. Nayden Gerov 1842 yılında yayımladığı bir makalesinde İvan A. Bogoeva'ya ait matematik coğrafyası (Odessa, Braun Topografisinde) ile ilgili birkaç sözle, Odesa'da çalışan, okumuş ve genç Bulgarların büyük önemini belirtmektedir. Gerov bu makalesinde, “ Odesa okullarında öyle meyveler yetişmektedir ki, en kısa zamanda onların manevi tadını alabiliriz”⁴³ ifadesini kullanmıştır. İlk Bulgar eleştirel çalışması olan bu makalesinde önce Bogoev'e halk yararına yapmış olduğu çalışmasından dolayı teşekkür eder, sonra da onu eleştirir. Sonradan onun hayatında öncelik kazanan, filolojik problemlere olan ilgisi burada açıkça belli olmaktadır. O, coğrafi ifadelerle öncelik tanımaktadır ve Bogoev'in takılar, padejler (isim halleri) ve sesli harflerle ilgili görüşlerini onaylamamaktadır. Fakat Gerov, farklı imlalar kullanılarak daha çok kitabın yayımlanmasını istemektedir, çünkü ancak bu şekilde doğru olanın ortaya

⁴³ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

çıkabileceğine ve arzu edilen bütünlüğün sağlanabileceğine inanmaktadır. Sonunda, Bulgarca dilinde kendi gramerini hazırladığını ilan eder. O zamanda birçok yazar, sözlük yazabilmek için materyal toplamaktadır ve kendi gramer kurallarını oluşturmaya çalışmaktadır.

Gerov'un dile, halkın yaşam ve tarihine karşı olan ilgisi, Yeniden Doğuş döneminin tipik özelliklerindendir.

Gerov 1845 yılında, liseyi bitirdikten sonra, Rus vatandaşlığını kabul eder. Kendini tarım alanında geliştirebileceği Viyana'ya gidebilmek amacı ile burs ister. Hükümet burs talebini reddeder, O da Bulgaristan'a dönmeye karar verir. Gerov, parlak bir kariyer için Rusya'nın sunduğu geniş imkânları reddeden ilk yüksek tahsilli Bulgar olarak Bulgar göçmenlerine güzel bir örnek olmuştur. Gerov, vatanına geri dönmüştür ve yaşayacağı sürprizler ve hayal kırıklıklarına rağmen bu imkânları reddetmiştir.

1846 yılının baharında Gerov, Romanya üzerinden Koprivštitsa'ya doğru yola çıkmıştır. Yirmi üç yaşında olmasına rağmen, sağlam bir ekolden geçmiş, ruhu olgunlaşmış ve ülkesinde üstleneceği önemli rolü idrak etmiştir. Ayrıca ümitler vaat eden bir şair ve bilim adamı olarak kendini göstermiştir. Muhtemelen Rus konsolosuna gönderdiği, daha sonraki bir beyanında şu itirafta bulunmaktadır: “Eğitimimden sonra Rusya vatandaşlığına göstereceğim sadakat için yemin ettim ve 1846 yılında vatanıma döndüğümde Rusya'da bilim adına edindiğim bilgileri vatandaşlarıma aktaracağım”⁴⁴.

⁴⁴ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

5.1 Nayden Gerov'un Yaratıcılığı ve Sanatı

Gerov'un vatanına karşı sevgisi, yaşamına ve doğasına karşı bağlılığı, halkına hizmet etme arzusu onun Odesa'dan Koprivštitsa'ya yapmış olduğu yolculuğunda kaleme aldığı yazışmalardan belli olmaktadır. 10 Mayıs 1846 yılında Bükreş'e gelişinden itibaren Gerov Odesa'daki farklı şahıslara kendi izlenimlerini belirten uzun mektuplar yazmaktadır. Bu mektupların bazıları tartışmasız Elena Muteva'ya yöneliktir. Bu gibi durumlar, "Rayna" eserinin göndericisini sorgulamak amacı ile yazdığı bir pasajdan da anlaşılmaktadır⁴⁵. 1914 yılında dünya yüzüne çıkan bu mektuplarda⁴⁶ canlı, ilginç ve akıcı bir şekilde Romanya'daki yaşam, Romen hükümdarları, şehirleri, ahlaksızlıkları, sefalet ve rahatlığı, Bükreş'teki Bulgar yazarları, ve şehrin doğasını anlatmaktadır. Her şey en ufak ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Özellikle, Bulgar doğasını ve Bulgar geleneklerini anlattığı mektuplar son derece ilginçtir. Ruse şehrinde sultanın bir karşılama törenine katılmıştır ve bunu da içtenlikle ve edebi bir dille anlatmıştır. Daha sonraları, Bulgar şehirlerine, kıyafetlerine, geleneklerine, doğasına, örf ve adetlerine ait her şeyi tasvir etmiştir.

Bunlar Bulgar edebiyatında ilk edebi nitelikte gezi notlarıdır. Çünkü bunlar normal yazışmanın dışında şiirsel yazılar niteliğindedir. Karşımızda, deneyimlerini ve fikirlerini yazıya dökme yeteneğine sahip bir edebiyatçı bulunmaktadır. Bu şiirsel yazıların ayırıcı özellikleri, özellikle Romen askerlerini ve Türk sultanını karikatürize ederken kullandığı mizah ve espri yöntemleridir. Bunların dışında

⁴⁵ Bulgar Çariçesi Rayna ile ilgilidir, MUTEVA tarafından tercüme edilen eser

⁴⁶ Nayden Gerov'un arşivinden T. Pançev editörlüğünde, II. Cilt 928

Gerov, Balkan’da harika bir görüntü hatırladığında coşkuya kapılarak muhteşem resimler çizer. Genç Gerov’un bu mektuplarda gösterdiği şaşırtıcı zeka ve becerilerden ve bu mektupların şiirsel özelliklerinden bugün mahrum kalınması Bulgarlar için çok büyük bir kayıptır.

Bu şairanelik ve zarafet 7 Ekim’de Kole’ye yönelik yazdığı mektuptaki şu metinlerden de belli olmaktadır: “Bela’ya doğru aşağıya inerken güneş görmeyen bir yerde türkü söyleyen ve orak biçen bir kadın gördük. Onun sesini duyunca; daha iyi bir ses duymadığımı anladım. Kendini hiç zorlamadan, eğilmiş çalışırken öyle bir ses çıkartıyordu ki, binlerce vadiye ulaşıyor, tüm bitki örtüsünü dalgalandırıp, yolcuları yolunda durdurabilirdi...”⁴⁷ Aynı coşku ile Polikraışte ve Tırnovo gibi şehirlerin tüm özelliklerini sıralar, şehirdeki kiliseleri, manastırları ve doğasını tasvir eder. Daha sonra bu şiirsel anlatımı, Balkanlar üzerinde Gabrovo’ya devam eder. Meraklı gözleri her şeyi fark eder. İnce bir mizahla Gabrovo halkının, o dönemlerde de bilinen cimriliğini ve keskin zekâsını tasvir eder. Gabrovo’dan Kalofer şehrine doğru koyulurlar, fakat yolu şaşırırlar ve Gabarovo köyünde bir gece kalırlar, bu yolculuğunu da yazısında şu şekilde belirtir; “ Gabarovo’da kadınlar Kazanlık’da olduğu gibi donla gezerler, sadece yüzlerinden erkek olmadıkları anlaşılır. Kadın tütün içerken şiirsel oluyormuş, don giydiğinde de, bu durum daha da artıyormuş. Ve benim de Stara Planina’da donmuş olan kalbim Türk kadınlarının şalvarlarını görünce canlandı ve harekete geçti”⁴⁸. Aynı hicivle Kalorifer için de bahsetmektedir; Kalorifer hakkında şimdi size başka bir şey söyleyemem. Sadece şunu

⁴⁷ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

⁴⁸ Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

söyleyebilirim, direkt hana (otel) gittik, hemen bütün çorbacılar toplandı, bizi okula götürdüler, okul da gördüğüm okullardan daha güzeldi, Botya'nın yanına götürdüler, Botev'in karısı Kalofer'li kadın kadar güzeldi, kahvehaneye uğradıktan sonra rahibelerin yanına gittim, en sonunda da bir yerden geçerken yolun üzerinde bir çocuk ağlıyordu, kadın da beni göstererek şöyle söylüyordu: “sus, yoksa seni ayıya vereceğim”. Başka bir kadın da seslendi: “ Nasıl bir ayı, görmüyor musun cılızın biri”⁴⁹. O zaman verdiğim cevaptan utanmadım, fakat şimdi bunu yazmaya utanıyorum.

Gerov tasvirlerini, sonuna kadar aynı üslupla, kâh duygulu, kâh esprili bir şekilde sürdürmektedir ve Koprivštitsa'daki akrabalarının onu silahlar patlatarak, şenlikler yaparak karşılamalarından bahsetmektedir.

Gerov'un ilginç yanlarından biri de, gezi notlarının Bogorov'un gezi notlarına benzemesidir⁵⁰. Karavelov'un yazdığı “Bulgar Notlarından”, “Bulgar Sülalesinin İstirapları”, “Kitaplarından Sayfalar (Moskova, 1868 yılı)” ve Aleko Konstantinov'un yazdığı “Chicago'ya Gidiş ve Dönüş”, o dönem Bulgar Edebiyatının bilimsel nitelikli gezi notlarındandır. N. Bozveli ve K. Fotinov'un gezi notlarıyla birlikte, N. Gerov'un yazdığı gezi notları da ilk Bulgar gezi notları olarak sayılabilir. Bunun dışında, Gerov'un edebi hayata geçtiği dönemlerde, tam anlamıyla oluşturulmuş bir Bulgar edebiyatı olmadığı için, onun gezi notları Bulgar edebi yazımının başlangıcı olarak kabul edilebilir.

⁴⁹ Litternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

⁵⁰ Bulgar yerlerinde birkaç günlük gezinti”.Bükreş,1858 yılı.

1846 yılı Haziran ayı başında Gerov artık Koprivštitsa’da bulunmaktadır. Burada bulunduğu süre boyunca yaşlı ya da genç diye düşünmeden kendini bütün vatandaşların eğitimine adanmıştır. Memleketindeki 2 yıllık öğretmenlik dönemi bir dönüm noktasıdır. Sıkı bir disiplin düzeni getirir, bununla kalmayıp öğretim sistemini de genişletir. Aynı zamanda Gerov Odesa’da bulunduğu sürede aklında olan ve yapmayı düşündüğü Bulgarca sözlük için de malzeme toplar. 1846 yılında Gerov bir mektubunda “Bu sene Koprivštitsa’da olmakla yetinmek zorundayım. Vranya, Pleven, Teteven, Çirpan, Panagyurişte, Pazarcik ve Kalofer’den öğrencilerim her gün yeni bilgiler edindiriyorlar (sözlük için) ”.

Koprivštitsa genç Gerov’un hayallerine dar gelir. Bu yüzden Plovdiv’e davet edildiği zaman çok sevinir. Plovdiv’de ondan lise benzeri bir okul kurması istenir. Bu okulun açılışı Gerov’un şanını daha da genişletir. O yıllarda bu okul Bulgarlar için üniversite rütbesindedir. Bu okuldan Bulgarların ilk yazarları mezun olmuştur. (Hr. G. Danov, d-r A. Vilkoviç, d-r Raško Petrov vs.)

Gerov, Plovdiv e geldiğinde karşısına tamamen Yunanlaşmış bir şehir çıkar. Bulgar dili tamamen bu şehirden sürülmüştür. Plovdivlilerin Yunan sevgisi bütün Bulgar milleti tarafından bilinir ve neredeyse bütün Bulgar yazarlar tarafından eleştirilir. Gerov’un ilk işi buna karşı çıkmaktır. Gerov’u bu şehirden kovmak için her yol denenir. Gerov’un kurduğu okul kısa bir süre içinde, Yunan lisesini gölgede bırakarak Bulgar dilinin tamamen rehabilite olmasını sağlayarak, Bulgarcanın da kültürel faaliyetlerde kullanılabileceğini kanıtlar. Gerov’un kendini ve bütün hayatını bu işe adadığı şu dizelerde fark ediliyor; “Çok iyi bir ismim, saygınlığım ve rütbem var, Tanrıya şükür hiçbir şeyim eksik değil, ama asla 20 Temmuz 1851 yılını unutamam. Bir hafta önce Yunanların sınavı vardı. Bu sınava bende davetliydim.

Şimdiki gibi o zamanlar da Yunanlar eski Yunancayı öğreniyordu, çokta bir şey bildiklerinden değil... Bu sınavda Plovdivli Yunanların ileri gelenleri ve Yunan papazı bulunuyordu. Hepsinin yüzünden özgüvenli oldukları ve kendilerini herkesten yüksekte gördükleri belli oluyordu. Eğitimin sadece Yunancayla olabileceğine inanıyorlardı. Ve insanları şu sözlerle kandırmaya çalışıyorlardı; “Siz boş yere kendi kaba Bulgarcanızla bir şeyler yapmaya çalışıyorsunuz. Bakın bizim dilimizde nasıl derin anlamlar gizli!”. Bu sınavdan sonra Yunan papazını yanındaki ileri gelenlerle birlikte Bulgar okulundaki sınava davet ettim. 20 Temmuzda aziz İliya Grımovnik’in duasından sonra okulumuz insanlarla dolup taşı. Tabii ki Yunanlar da ordaydı. Derslerimizin çeşitli içeriği, öğrencilerimizin verdiği cevaplar, çözdükleri matematik ve fizik soruları, doğru ve tam coğrafya bilgileri orda bulunanların gözlerini kamaştırdı. Bu durum yunanların hiç hoşuna gitmedi. Yunan papazı hemen Yunan öğretmenlere bu konuların neden onların okullarında da işlenmediğinin hesabını sormaya başladı. Yunanlar sınavdan mağlup ayrıldılar. Kavgalar çıktı ve birçok öğretmen işten çıkarılıp yerine yenileri geldi. Benim öğrencilerim ve Bulgarlar bayram etti.⁵¹ Türünün ilk örneği olan bu okulda Gerov, Bulgarca, fizik, dini ve genel tarih, matematik, ticaret ve doğa bilgisi derslerine bakar. Öğrenciler onun dikte ettiği notlardan okur. Bu okul için Gerov Belgrad’ta, ilk Bulgarca fizik kitabını basar (Fizik dersinin anlamı, Nayden Gerov, Birinci kısım. Devlet basım evinde basılmıştır, 1849 yılı). Bu bastığı ders kitabında Gerov çeşitli yabancı kitaplar

⁵¹ Тодор Панчев. Найден Геров. Сто години от рождението му. 1823-1923. Къси черти от живота и дейността му. София, 1923.

kullanır ve temel fizik bilgilerini bir araya getirir. Bazen Rus terimleri kullanırken, bazen de Bulgarca terimler uydurur. Bu kitabın içinde çizimler de yer alır, dış görünüş olarak zamanımızın fizik kitaplarını andırır.

Gerov, kısa sürede Yunanlara karşı d-r Çolakav ile Bulgar direnişçilerin başına geçer. Gerov, okul, kilise gibi birçok alanda ön saflarda yer alır. 1852 yılında “Tsarigradski Vestnik (İstanbul Gazetesi)” gazetesinde uzun bir makale yayımlar. Bu makaleyi Bosforski (Bosfor) telgraf’ın saldırılarına karşı ayrı olarak basar. (Bulgar dili ve eğitimi hakkında birkaç söz. Yunanların suçlayıcı sözleri vesilesiyle yazılmıştır. Gazetenin 108, 109, 110 ve 111’inci sayılarında yer alır). Bu makalede Gerov, Bizans imparatorluğunun uzun bir analizini yapar. Yunanların Bulgarlara karşı yüzyıllık nefretinin altını çizer. Bu durumu, ”Aslında Bizanslıların Yunanların iddialarıyla bir alakası yok. Bu imparatorluk çeşitli kabilelerden ve insanlardan oluşuyor.”Roman” ismini sadece kibir ve cahillikten kullanıyorlar, Yunancayı da kendi dillerini unuttukları için kullanıyorlar. Bu insanların eski Yunan milletiyle alakası yok”, sözleriyle dile getirir.

Bu tanıtıcı sözlerden sonra Gerov Bosforski telgraftaki makaleye odaklanır ve bu makalede yazdıklarının sadece Yunanlara değil, bütün Bulgar düşmanlarına geldiğinin altını çizer. Gerov bu makalesinde, Bulgar dilinin tarihi, Bulgarca sözler ve Slav dili hakkında bilgiler verir. Ayrıca bu makalede “ Bulgarca’yı bir kenara bırakıp, Yunancayı öğrenmek Bulgarlara yakışmıyor” ve “neden milliyetimizi çiğneyip, Yunan olmayalım”⁵² başlıklı yazıları da bulunmaktadır. Gerov, yazı diline de dikkat çeker. Slav dilinin yazı dili olarak kullanılmasına karşıdır. Bir milletin

⁵² Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html

sadece konuşulan dili yazı dili olarak kullanarak ilerleyeceğini savunur. Bunu Bulgar yazarlara karşı çıkan Yunanların bile yaptığını söyler. Bu görüşlerini ondan sonra gelen yazarlardan Vazov ve Penço Slaveykov'da paylaşır. Bazı yerlerde Gerov sakinliğini kaybederek saldırmaya başlar. Yunancanın Çingene dili olduğunu söyler. Homeros'un da yalancı olduğunu iddia eder. Ilyda Destanı'nın "körlerin şarkılarından" (Homeros-kör) bir derleme olduğunu söyler. Böyle şarkılara bütün milletlerin sahip olduğunu söyler. Ama Yunanların yalancı olduğunu ve her şeyi kendi çıkarlarına göre şekillendirip anlattıklarını söyler. Onların haydut kabileler olduğunu ve Truva'ya sadece hırsızlık için saldırdıklarını söyler. Helen'in bu savaşla hiçbir alakası olmadığını savunur. Korkak ve kendini ifade edemeyen bir millet olduklarından sadece hırsızlık için bir araya geldiklerini söyler.

Gerov okulu açtıktan sonra insanlar yavaş yavaş Plovdiv'in eski Yunanca adını unutmaya başlarlar. Şehrin Yunanca olan isimleri Filibe ve Filipopolis yerini Plovdiv'e bırakır. Burada Gerov ilk defa Kiril ve Metodiy'in kutlamasını yapar. Bulgarlar bilinçlenip, organize olurlar. Gerov'un evi ve okulu Bulgarların genel kültür merkezi haline gelir. Yunanlar bunu kibir ve kıskançlıkla karşılar. İstanbul'a ihbar üstüne ihbar yağar. Gerov'un Rus ajanı olduğu iddia edilir. Kırım savaşında⁵³ Gerov Osmanlı devletinden Rus ajanı olduğu iddiasıyla sürülür.

Savaş sona erdiğinde Gerov tekrar Plovdiv'e döner fakat Yunanlar öğretmenlik yapmasına engel olur.

1857'den itibaren Gerov'un hayatında yeni bir çağ açılır. Rus hükümeti Gerov'u Plovdiv'e ilk muavin Rus konsolosu olarak atar. Gerov, Nisan

⁵³ 1854-56 Yılı

Ayaklanması'na kadar tam 20 yıl bu görevde kalır. Bulgarların manevi uyanışına büyük bir katkısı vardır. Bu görevdeki bağımsızlığı Gerov'a büyük bir rahatlık verir, o da bunu Bulgar öğretmenlerini ve direnişçilerini desteklemek için kullanır. Ayrıca, Gerov Rusya'daki Bulgar kolonileri ve Rus hükümeti ile ilişki içinde olduğundan onlardan Bulgar gençleri için birçok burs ister. Dolaylı olarak Gerov, koruyarak ve tavsiyelerde bulunarak devrimci Bulgar örgütünün hayatında da yer alır. Gerov, sürekli göçmen gazetelerini aşırıya kaçtıkları için kınar. Tıpkı Levski, Karavelov ve Botev'de olduğu gibi, daha asi bir dil kullanan ve duygu sömürülerine çokça yer veren Slaveykov'u da anlayamaz. Gerov'a göre, Bulgaristan'ın bağımsızlığı daha barışçıl, diplomatik ve aydınlatıcı faaliyetler ile kazanılmalıdır. Sadece Rus konsoloslğunun söylediği şekilde hareket edilmesi gerektiğini söyler. Onun zaman zaman devrimi savunmasının sadece bir nedeni vardır: Avrupa'nın dikkatini çekmek ve Rusya'nın savaş için yolunu açmaktır. Türk ve Yunan hükümeti bütün bunlardan haberdardır. Gerov'un Plovdiv'de kalmasının nedeni sadece Rus konsoloslğunun isteği üzerinedir. 1876 yılında Gerov Plovdiv'den ayrılmak zorunda kalır ve İstanbul Rus elçiliğine sığınır. Nisan Ayaklanması'nın organizatörlerinden biri olmakla suçlanır. O zamanlar Gerov'a göre, Plovdiv "Türk zulümlerinin" merkezidir ve can sağlığı tehlikededir.

Kurtuluş Savaşında Nayden Gerov, Knyaz Çerkaski'nin yanında çalışıyor ve aynı zamanda Bulgaristan'ın idari birimlerinde yer alıyordur. Uzun bir süre Sviştov'da valilik yapar. Berlin Antlaşmasından sonra Plovdiv'e çekilir ve kendini filolojik etkinliklere adar. Sakin ve pasif bir mizaca sahip olan Gerov'un, edebiyat faaliyetlerine de eğilimi vardır. Gerov büyük rütbelere için yarışa katılmaz, politik ve

güncel olaylar onun filolojik ve bilimsel icatlara olan açlığını tatmin etmiyordur. 1891 yılında Odesa’da üzerinde çalıştığı dilbilgisi notlarını yayımlar.

Burada öğretmen olduğu zamanlarda öğrettiği gibi, daha sıkı bir etimolojik sistem olması gerektiğini savunuyor. Onun bu eserinin ana hedefi, o zamanlarda kullanılan Bulgarcanın Slav diline (eski Bulgarca) çok yakın olduğunu kanıtlamaktır. Bu görüşleri ile Gerov bir dilbilgisi akımının temelini atar. Bu akımın prensiplerini paylaşan Yoakim Gruiev bunu, “Bulgar Dilbilgisinin Temelleri”(Basanlar H.G.Danov ve G. Truvçev, Belgrad. Devlet basım evi,1858) adlı kitabında gözler önüne serer ve bu kitabın birkaç baskısı daha çıkar.

Gerov’un en önemli eseri “Bulgarca ve Rusça Sözcüklerin Anlamını İçeren Bulgarca Sözlük’tür. Bu sözlük Nayden Gerov tarafından yazılmış ve basılmıştır.”⁵⁴Bu sözlüğün içindekiler 50 yıllık başarılı çalışmanın sonucudur. Gerov 1855-56 yıllarında Rusya’da sözlüğünün ilk 3 harfini basar. Bunu Rusya imparatorluk akademisinde yapar. Bu olay İstanbul’da Bulgar yazarlar tarafından çok büyük ve mutlu bir haber olarak algılanır.

Günümüzde dahi Gerov’un bu eserinin anlamı çok büyüktür. Henüz böyle tam içerikli ve sistematik bir sözlük çıkarılmadı. Gerov bu sözlükte folklordan ve konuşulan Bulgarcadan 70 000 madde başı sözcüğe, 26 400 cümleye, 4 936 halk şarkılarında parçaya, 16 000 atasözüne ve 2 200 civarı ön ada yer vermiştir. T.Pançev tarafından hazırlanmış II. basımda 100 000 ön ad yer alıyor.⁵⁵ Şu ana kadar

⁵⁴ Plovdiv, 1895, II kısım-1897, III kısım 1899, IV kısım T. Pançev’in editörlüğü altında 1901 yılında ve 1904 yılında da V kısım basılmıştır.1908 yılında yine T. Pançev’in editörlüğü altında “Bulgar sözlüğünün eki” basılır. Plovdiv

⁵⁵ Litternet.bg/publish7/.../ngerov.html

Bulgar tarihinde, bunun kadar sonsuz kelime zenginliği olan bir sözlük daha yoktur. Gerov'un sözlüğünün eşsizliği, başka sözlüklerle karşılaştırıldığı zaman daha iyi hissedilir. Dövernua'nın ve Bogorov'un Fransızca-Bulgarca(1869) ve Bulgarca-Fransızca(1871) sözlüklerinin hiçbirinde bu derin dilbilgisi ve alt yapı yoktur. Bu gün de birçok terimin ve kelimenin anlamını ve güzelliğini bu sözlük sayesinde anlıyoruz. Bu sözlük öğretmenlerin, yazarların, filologların ve oyuncuların vazgeçilmez yardımcısı olmaya devam ediyor, etmeye de yıllarca devam edecektir.

Nayden Gerov yaşlılık yıllarını Plovdiv'de geçirir. Gerov'un en büyük hayali sözlüğünün hazır ve basılmış olmasıdır. Bu sözlük için durmadan ve usanmadan çalışan Gerov son yıllarında T. Paņev'den yardım alır. Gerov'un kaderi bu sözlüğün ilk 3 kısmını görmekmiş. 1898 yılında bir gezintiden sonra Gerov hastalanır. İki yıl hastalıkla savaşıır ve 9. X. 1900 yılında vefat eder. Ölümünden 3 yıl önce Plovdiv'in onur vatandaşı ilan edilir.

Ancak Gerov birkaç şanslı insandan biridir. Sadece birkaç şanslı insan hem Bulgaristan'ın kültürel ve politik Rönesans'ına şahit olabilip hem de kendi çalışmalarını daha sakin bir ortamda devam ettirme şansı bulur. İlgi alanının dışı eylemleri sürdürmek zorunda kalmış olsa da, Gerov Barış antlaşmalarının imzalanmasından hemen sonra kendi işini daha sakin ve تنها bir ortamda yapmaya çekilir. Siyasi mücadelelerden ve payına düşen faydalardan çekilmesinin, Karavelov'un da Kurtuluştan sonra bu işlerden çekilmesi ile bir bağlantısı vardır. Bu iki kurtuluş havarisinin hiçbir ortak yönü olmamasına rağmen, aradıkları şey aynıdır; sakin ve barışçıl bir ortam. Bu ortamda kendilerini edebi ve aydınlatıcı işlere adanmak

isterler. Gerov'un kültürel bilincinde nadir bir şey vardır. Gerov tarihi bakış açısından eylemlerini önemseyen azınlıktan biridir. Kurtuluştan sonra önlerine çıkacak geniş kültürel olasılıkların farkındadır. O zamanlarda Gerov ve Gerov gibilerin amacı halkı buna hazırlamaktır. Gerov Rus konsolosu iken bütün kültürel olaylarla iç içedir. Bunu kullanarak bütün bilgileri toplar çünkü bunun ilerde tarihi değeri olacağını bilir. Ve gerçekten bugün onun bu toplayıp, düzenlediği arşiv çok değerlidir. T. Pançev'in bastığı iki kısım⁵⁶ basıma hazırlanmış III kısım ile birlikte çok değerli bilgiler içeriyor.

Gerov ilk Bulgar şairlerden biridir. Hiç kurgu yazmamasına rağmen, yetenekli bir kurgu yazarıdır. Bogomil dini hakkında bir makale yazar "Pop Bogomil, Bulgarlar arasındaki İlk Çileci"(Makedonya,1859). Bulgar tarihine kalacak olan eserleri, sözlüğü ve arşividir. Bu eserlerde büyük bir çalışkanlık ve yaratıcı irade görülüyor. Bu eserlerin ülke çapında kültürel değeri vardır. Bu eserler birer inceleme kaynağıdır. Bulgar dilinde tarihi ve politik bir anlamı vardır.

⁵⁶ Nayden Gerov'un arşivinden, Bölüm I 1911 ve Bölüm II 1914- BBA basım evi

6. STOYAN VE RADA POEMASININ ORJİNAL METNİ

СТОЯН И РАДА

Не съм увил аз китка цвете

да дам на Твоя хубост дар,

та да Ти вляза у сърдцето

с народен наш обичай стар;

а вдохновен с любов аз жива,

в душа си вдигнах Тебе трон,

и на от сърдце, без протива,

теб жална песен за поклон.

Метни Ти мене очи ясни,

към мен си сръдце обърни,

та да запеем песни красни

на весели честити дни!

Стоян и Рада от години
един друг влезли си в сърдце;
с една душа расли двамина
и ся любили от деца.

Едно и двамата от мали
и до големи са желали:
да дойде тоя час по-скоро
за ръка да ся поведат,
пред Бога в църква и пред хора
стопане да ся нарекат.

* * *

Горките тайно ся лъстили
да доживеят до бял ден,
та с съюз на души мили
живот да начнат усладен,
напълнен с дни честити,
кога вече с любов открита
народно в църква ся венчечат,

пред Бога с клятва с'обрекат

един за друг да си живеят

и да се любят и до смърт.

* * *

Намислил майци да обади

Стоян, че време е вече

мома да му избере млада,

невеста да му нарече,

че си нашъл протива Рада -

девойка гиздава и млада;

но от таз мисъл той примира,

като да знаел, че с това

голям куп горести събирал

да си изтръси на глава.

А стара майка и не слуша,

че той от Рада китка зел,

на уши ней купил менгушье,

на тънка шия бисер бел.

Да задоми Стоян тя рачи

с безродно, отредно сираче;

тя иска булка да му земе,

что знае къща да реди,

та майка си на старо време

той да избави от беди.

* * *

Стоян като жена заплака,

кога от майка чул това,

кога тя зела да му त्याка,

че му сама мома нашла

по-хубава и по-зелена,

от Бога с сичко наделена -

и с хубост и със добро имя,

че тя самичка на умат,

без да й каже, грижа има,

за да си настани синат.

* * *

И майчината грозна дума

отрова му в душа изля

като удар от черна чума,

като калена в яд стрела;

катран му тя капна на сърдце

и му отне нозе и ръце.

И сичко, что му било мило,

что ся надеял на светат -

за него ся вече свръшило

и щат да го заровят млад.

* * *

Кат той пред Рада да ся яви,

от любовта си да ся отрече!

Ще може ли да я забрави,

когато я любил вече,

кога му тя седи в сърдцето

и то от нея е огрето?

Без Рада сърдце му ся пука,

че то за нея е живо,

и ся за нея само чука,

а там за друга е мрътво.

* * *

Стоянчо си клъне главата,

че доживял до черни дни,

та дума майка му запрати

и го с сираче зачерни.

За Рада му бил драг животът

и с нея го сега разводят. -

А той кога загуби нея,

като за друга го годят,

зачто му е веч да живее,

без пръво либе на черн свят!

* * *

Със плач е чула Рада мила,

че той за друга е годен,

и много слъзи изронила;

а надвечер в той лютий ден

стегнала ся и ся наела,

та кам чешма със менци бели

тръгнала весела, засмяна,

ега Стояна срещне там,

та китка си от Стояна

да земе, да не я е срам.

* * *

Стоян и Рада моли тихо:

- "П р о с т а т и к и т к а, да речеш,

че ми сърдцето ораниха

с тоз пустий останал годеж;

когато я подуша, с нея

сърдцето с цяр да си поля,

кога пред очи я извада

с изсъхнал и извянал цвят,

да смисля тебе и с отрада

да съхна в тоз лъжовен свят."

* * *

Пред годеница си насила

повдига очи млад Стоян,

че тя открай не му е мила,

че е от Рада него свян.

За Рада сърдце му копнее,

че е роден на свят за нея.

А майка му си ся готови

как сватбата да отреди;

тя дарове нашила нови,

пред свахи да ся отсрами.

* * *

Осмяна Рада нечестита,

молила ся нощя, дене

да й ся скъсат скоро дните,

да я покрие черната земя,

да не дочака либе мило

да иде с друга под венчило.

Изсъхнало й лице бяло,

загубила си хубостта,

очи й черни потемняли,

замрели сладки й уста.

* * *

В душата нейна ся е вела

голяма и люта печал,

та я катурила в постеля,

Животът й ся довършал

и дишането й помало

от ден на ден ослабевало.

Родината я посетила

на смъртний час да ся простят,

и ангел е дошъл със сила

да я прибере в оня свят.

* * *

Когато веке издишала

със смрътен по лицето пот,

тя рекла: - "Мене, мила мале,

вече ся кратил тоз живот;

е че душа предавам Богу,

а тебе, мале, моля много,

с телото път мини Стояну,

кога да иде под венец,

да види първо либе, мамо,

студен и пребледнял мрътвец."

* * *

Ерген към църква с млада булка

роднина, сватове ведът;

топани, гайди и цигулки

пред них врѣвят с пряпорец в път.

У църква светят ясно свящи,

темян ся пуши там горящий.

Кога ся сватбата запряла

преди церковните врата,

попове жално-милно пяхи:

- "Да ѝ е вечна паметта."

* * *

Стояну ся душа стеснила

и той от тоя страшен глас

забравил булка и венчило

и влязъл в църква тоя час.

Там што да види! Рада мила

мрътва лежала у носило.

Премрежили му ся очите,

светът пред него потемнял,

той не можъл да с'окопити

до што горкий е доживял.

* * *

Стоян забравил срам, прилика,

извадил пръстен от ръка,

фрълил го майци и извика:

- Да ти е булката драга,

теб да венчелят с нея, мале,
че ти сама си я избрала,
та Рада, моята пръвница
зарови в черната земя.

Убий и мен, ега двамина
на оня свят щем оживя.

* * *

Без теб на оня свят по-лесно
Бог, мале, ще ни събере,
че мен без Рада е тук тесно,
а с нея е и в гроб добре.

Ти, мале, мене си родила,
за да мя умориш насила. . .

С тез думи той паднал на Рада,
Със слъзи горки я облял;
от нея без да ся отвади,
той на носило умрял.

* * *

Така горкий Стоян на младост,

преди да влезе още в свят,

когато му готвили радост,

капнал като извянал цвят:

дошъл уж в църква на венчило,

а там го злото поразило.

В земя плеснива с либе мило

го задомили наедно;

а с гозба помян му сторили

и го преляли със вино.

* * *

Със слъзи сватба ся облива

за млади Рада и Стоян;

кам небо със молитва жива

възносят вси за них темян.

На оня свят Бог да настрои

и них в мир с праведници свои.

Стояновата майка само

не си оплакала синат,

а клела Рада, че с измама

Стоян тя зела в оня свят.

* * *

Но майчината му клетва люта

не я стигнала до глава;

до вишний Бога била чута

от земя праведна молба:

на оня свят Стоян и Рада

един на друг били отрада;

на тоз свят ним из гробовете

изникнали от Бога две

високи кичести дръвета

и си ся сплели върхове.⁵⁷

⁵⁷ <http://www.litclub.bg/library/bg/gerov.htm>

7. STOYAN VE RADA POEMASININ ÇEVİRİSİ

Bir demet iek saramadım

Senin güzelliğine sunayım,

Eski gelenekler usulünce

Kalbine gireyim;

Yaşadığım aşktan ilham aldım,

Gönlümün tahtına sen oturdun,

Karşı ıkmadın, taht kurdun kalbime,

hüzünlü şarkılarla eğileyim önünde.

evir bana, gözlerini ve kalbini.

Güzel şarkılar söyleyelim

Mutlu günleri kutlayalım.

Stoyan ile Rada senelerdir

Girmiş birbirinin kalbine;

Büyümüşler bir gönül ile

Sevmişler birbirini

Ta.... Çocukluktan beri

O, ikisi de küçükükten
Büyüylene kadar birbirlerini istemişler:
Bu saat daha çabuk gelse
El ele tutuşup da,
Kilisede, Tanrı ve insanların huzurunda
Karı- koca ilan edilseler.

Zavallılar, beyaz bir güne kadar
Gizlice yaşamayı diliyorlardı,
Tatlı canları birleşmiş
Tatlandırılmış hayatı öğrenmek için.
Mutlu günlerle dolu,
Açılmış artık zaman aşkla,
Herkesin huzurunda, Kilisede evlensinler
Birbiri için yaşayacaklarına
Ve ölüme kadar seveceklerine
Tanrı önünde yemin etsinler.

Anneciğini aramayı düşünmüş
Stoyan, ki artık zamanı gelmiş
Bir genç kız seçsin,
Ona eş diyebilsin,
Rada'yı iğrenç bulmuş-

Genç ve güzel bayanmış;
Ama bu düşüncesinden kendini tutmuş,
Çünkü biliyormuş ki bununla
Bir yığın sorun toplarmış
Ve başına toplanırlarmış.

Ama yaşlı anne dinlemiyor
Ki Rada çiçek almış,
İnce boynuna beyaz inci,
Kulaklarına küpe takmış.
O, Stoyanı evlendirmek istiyor
Vatansız bir öksüz ile
Ona bir gelin almak istiyor,
Evi dizmeyi bilen,
Yaşlı zamanlarında annesini
Kötülüklerden koruyan birisiyle.

Annesi ona bir kız bulduğunu,
Söylemeye başlayınca,
Başlamış kadın gibi ağlamaya
Stoyan, bunu duyunca.

Genç ve güzel,

İyi bir isimle,
Tanrıdan bahşedilmiş bir güzellik.
Kıza söylemeden, ilgilenmiş onunla
Oğluna almak için.
Ve annesinin çirkin sözü
kalbine zehrini serpti,
Apansız, kapkara düşünceler gibi
Öfkeden yapılmış ok gibi;
Yüreğine katran damladı
Ve ellerini, ayaklarını kapladı.
Sevdiği ne varsa,
Dünyadan ne istediye-
Onun için artık bitmişti
Ve onu genç gömmek istiyorlardı.

Rada'nın karşısına nasıl çıkar,
Aşkından nasıl vazgeçer!
Unutabilir mi ki,
Artık onu sevmişken.
Kalbinde o varken,
Kalbini o ısıtıyorken,
Rada'sız kalbi paramparçaydı.

Kalbi sadece Rada için çarpıyordu.

Ve sadece onun için yaşıyordu,

O kalp başkasına kapalıydı.

Kara günleri gördüğü için ,

Stoyano kafasını taşlara vuruyordu.

Annesinin bir sözüyle

Öksüz kaldı artık.

Hayatı Rada için sevmiştı,

Şimdi onu Rada'dan ayırıyorlar.

Stoyan artık, Rada'yı kaybediyordu

Çünkü başkasıyla nişanlanıyordu.

Artık yaşamak onun neyine,

İlk göz ağrısı olmadan bu dünyada!

Gözü yaşlı Rada, duymuş haberi,

Bir başkasıyla sözlendiğini,

Göz yaşları sel olmuş ama;

Akşamüstü bu acı günde

Toparlayıp kendini,

Beyaz bakırla çeşmeye

Yola çıkmış güler yüzlü, neşeli,

Stoyan'ı görüp çiçeğini ondan almak niyeti,

Utanmadan.

Stoyan Rada'ya sessizce yalvarıyor:

-“Sadece bir çiçek,

Bu nişanla kalbimi dağladılar;

Bırak ta onu koklayıp

Kalbime merhem edeyim,

Onu gördükçe kurumuş ve solgun rengiyle,

Sen gel aklıma ve sevinçle,

Solup gideyim bu yalan dünyadan”.

Nişanlısına istemeyerek bakıyor genç Stoyan,

Daha en başından,

Ondan hoşlanmasa da,

Ona Rada'dan utanarak bakıyor.

Kalbi Rada için çarpıyor,

Rada için gelmiş sanki dünyaya.

Annesi ise düğün hazırlığı yapıyor;

Hediyeler yapmış yepyeni,

Ailesinin önünde utanmış Stoyan.

Alay konusu olmuş Rada, mutsuz
Dua etmiş gece gündüz
Hayatı sona ersin istiyor,
Kara toprağın altına girmek istiyor,
Sevdiğini dünya evine girerken
Görmek istemiyor.
Solmuş beyaz yüzü,
Kaybetmiş güzelliğini,
Kar gözlerindeki umut sönmüş,
Bu haber onu dilsiz kılmış.

Ruhunu acı kaplamış
Yataklara düşmüş Rada,
Hayatı sona eriyormuş artık,
Günden güne nefesi kesiliyormuş.
Yakınları onu ziyarete,
Vedalaşmaya gelmişler.
Melek de ordaymış onu alıp götürmek için.

Son nefesinde
Son gücüyle annesine demiş ki:
-“Canım anneciğim, ben artık ölüyorum;
Senden son istediğim,

Benim cenaze törenim,
Stoyan'ın düğün gününde olsun,
Stoyan görsün ilk aşkının son halini,
Soğuk ve solmuş bir cesedi görsün.”

Bekar oğlan genç gelinle
Kiliseye doğru ilerliyor;
Akrabalar, davullar, gaydalar, kemanlar
Onlara eşlik ediyor.
Kilisede mumlar yanıyor,
Tütsüler tütüyor.
Düğüncüler kilisenin önüne geldiğinde
Papazların üzgün sesi duyuluyor:
-“ Ruhu şad olsun!”

Stoyan'ın ruhu daralmış
Bu korkunç sesi duyunca
Unutmuş gelini düğünü
Kendini Kiliseye atmış.
Bir de ne görsün! Güzel Rada
Ölü bir şekilde tabutta yatıyormuş.
Gözleri bulanık görmeye başlamış,
Dünyası kararmış

İçinde bulunduğu durumun farkına varamıyormuş.

Unutmuş Stoyan utanmayı, görgüyü,
Çıkartmış parmağından yüzüğü,
Fırlatmış annesinin üzerine ve yüksek bir sesle:
-Al gelinini başına çal, sen evlen onunla,
Anne, sen seçip getirdin onu,

Rada'yı ilk aşkımı toprağa verdin
Beni de öldür en azından
Öbür dünyada birlikte olalım.

Sensiz öbür dünya daha kolay ANNE!
Tanrı, bizi birleştirir,
Buralar Rada'sız bana çok dar,
Onunla mezar bile iyidir.
Anne, sen beni doğurmuşsun,
Zorla öldürdün beni...
Bu kelimelerle o düşmüş Rada'nın yanına,
Acı gözyaşlarını onun üstünde dökmüş;
Yanında can vermiş.

Öylece zavallı gencecik Stoyan,
Bu dünyada neşeyi yaşamadan,
Solmuş, çiçek gibi düşmüş:
Kiliseye nikâhı için gitmişken,
Kötülük onu vurmuş.
Toprak onu sevgilisi ile nikâhlamış;
Yemeği cenazesi olmuş
Şarap ile sulanmış.
Gözyaşları içinde düğün
Gencecik Rada ve Stoyan;
Gökyüzüne dualar edilmiş
Ağıtlar yakılmış.
Öbür dünyada Tanrı
Onlara rahmet eylesin diye.
Stoyan'ın annesi oğlundan şikâyet etmemiş
Sadece Rada'yı lanetlemiş,
Stoyan'ı yanına aldığı için.
Anne bedduası göklerde duyulmuş;
Yüce Tanrı onu duymuş,
Öbür dünyada
Yine beraber olmuşlar;
Bu dünyadaki mezarlarında
Tanrıdan, iki tane

Yüksek ağaç ve dalları

Birbirine dolanmış.

8.STOYAN VE RADA POEMASININ İNCELEMESİ

8.1 Konu ve olaylar:

Bulgar Uyanış Çağı Edebiyatının ilk poeması Nayden Gerov'un 1845 yılında yazdığı “ Stoyan ve Rada” dır. Bu eser tüm poemalardan farklı olarak vatanseverlik konusunu işlemez ve bir nevi Bulgar Romeo ve Juliet'i olarak adlandırılabilir. “Stoyan ve Rada” Bulgar şiirinde duygusal ve yeni ahenklerin müjdeleyicisi olur. Burada Romantizmin ana özelliği olan müzikle şiirin uyumu çok güzel bir şekilde yansıtılır. İlk defa mısralarda güçlü tonlama özelliği dikkat çeker. Lirik anlamdaki zenginlik, canlı ritim de dikkat çeken diğer önemli özelliklerdir. Poemanın daha ilk mısralarında bireyin temiz, ahlaklı hayatının gelecekteki edebiyatın merkezde olacağı işareti verilir.⁵⁸ Eserde iki genç arasında geçen aşk konu edilir. Birbirini seven kalpleri ölümün bile ayıramadığı düşüncesi ön planda tutulmuştur.

Eserin ana kişileri, şiire de ismini veren, Stoyan ve Rada'dır. Stoyan ve Rada, küçüklüklerinden beri birbirlerini sevmektedirler. Onlar için aralarındaki sevgi sonsuzdur ve çok güçlüdür. Stoyan'ın kalbinin tahtında oturan kişi Rada'dır ve Rada'sız bir dünya Stoyan için yaşanamayacak bir yerdir. Onun kalbinde sadece Rada vardır ve kalbi sadece onun için atmaktadır. Onların çocuk yaştan beri tek hayalleri Tanrı'nın ve insanların önünde ellerini birleştirerek evlenmektir. O gün

⁵⁸ M.Pars, a.g.e,s. 41-42

onlar için beyaz bir gündür. Aşklarını yeminler ve yüzüklerle pekiştireceklerdir. Stoyan'ın annesi de oğlunun evlenme zamanının geldiğine inanmaktadır.

Ama onun gelin adayı kesinlikle Rada değildir. O Rada'dan daha genç, dilber ve ev işlerini daha iyi yapan bir gelin istemektedir. Stoyan ve Rada arasındaki aşkın onun için hiçbir önemi yoktur, o sadece ev işlerindeki kabiliyetine ve yaşına göre bir gelin seçmiştir ve Stoyan'ı onunla evlendirmek istemiştir.

Kalbinde sadece Rada'nın sevgisi olan ve çocukluktan beri Rada'yı seven Stoyan, annesinin onu başkasıyla evlendirmek istediğini öğrenince bütün dünyası kararır. Annesinin Rada hakkında söylediği çirkin sözler Stoyan'ın kalbine zehir serper. Stoyan o an ölecek gibi hisseder kendini. Dünyada istediği ne varsa, Stoyan için bitmiştir. Onun aklındaki tek düşünce, Rada'nın karşısına nasıl çıkacağıdır. Hissettiği aşka rağmen, annesinin isteğini kabul etmek zorunda kaldığı için kendine lanet eder.

Stoyan'ı Rada'dan ayırırlar. Rada ise sevdiğinin başkasıyla nişanlandığını duyduğunda, gözyaşları sel olur ama kendini toparlar ve Stoyanı görmek için çeşmeye gider. Niyeti çiçeğini ondan geri almaktır. Stoyan sevdiğinin bu isteği karşısında ona yalvarmaktan başka hiçbir şey yapamaz. Rada'dan aldığı çiçeği saklamak ister. Rada'dan geriye kalan bu çiçek olacaktır ve Stoyan o çiçeği koklayarak, ona bakarak Rada'yı hatırlamak ister.

Stoyan, nişanlısına Rada'dan utanarak, istemeyerek baksa da, annesi düğün hazırlıklarına başlamıştır. Alay konusu olan Rada, mutsuz bir şekilde Tanrı'ya gece gündüz hayatı sona ersin diye dua eder. Rada'nın artık tek isteği, Stoyan'ı evlenirken görmeden ölmektir. Nitekim isteği gerçekleşmiştir.

Üzüntüsünden yataklara düşen, akrabaları tarafından ziyaret edilen ve ölmek üzere olan Rada'nın annesinden son isteği, cenaze töreninin Stoyan'ın düğün günü olmasıdır. Stoyan'ın, sevdiği kızın son halini görmesini ister.

Stoyan'ın düğün günü gelir ve davullar, gaydalar arasında genç nişanlısıyla kilisenin önüne geldiğinde, papazların üzgün sesi duyulur. Kederinden yataklara düşen Rada ölmüştür ve onun cenazesi yapılmaktadır. Sesleri duyan Stoyan nişanlısını, düğünü ve annesini unutarak kiliseye kendini atar ve tabutta Rada'nın cansız bedenini görür. Dünyası kararın Stoyan artık ne geleneklere uyacak ne de annesini dinleyecek durumdadır. İçinde bulunduğu durumun bile farkına varamayan Stoyan çıkarır, atar yüzüğünü ve annesine “ al gelinini başına çal, sen evlen onunla” diye bağırır. Artık Stoyan'ın da tek isteği ölmektir. Sevdiği ve toprağa verdiği biricik Rada'sının yanına gitmek ister. Onun için Rada'sız dünya, mezardan bile kötüdür. Annesine lanetler okuyan Stoyan, Rada'nın yanına düşer ve acı gözyaşları dökerek sevdiğinin yanında can verir.

İki sevgili bu dünyada mutluluğu elde edemeden, solmuş çiçekler gibi yok olurlar. Birbirlerine ait bu ölümsüz aşıklar için törenler yapılır, ağıtlar yakılır. Stoyan'ın annesi ise Rada'ya lanetler okur. Oğlunun ölümünden onu sorumlu tutar. Stoyan'ı yanına aldığı için Rada'ya beddualar yağdırır.

Gelenekler yüzünden birbirine kavuşamayan, çocukluğundan beri birbirini seven, kalplerinde taşıdıkları aşkla yaşama gücü bulan ve ayrılmak zorunda kalan Stoyan ve Rada, öbür dünyada yine birlikte olurlar. Birbirini seven kalpleri ölümün bile ayıramayacağı düşüncesinin işlendiği “Stoyan ve Rada” adlı şiirde sonu hüsrarla

biten, pişmanlıkların yaşandığı ve Nayden Gerov'un kalemiyle ölümsüzleşen bir aşk hikâyesi anlatılmaktadır.

8.2 Stoyan ve Rada

Bulgar edebiyatında N. Gerov'dan önceki yazarların hiçbiri şiirlerini, Gerov'un 1845 yılında yazdığı "Stoyan ve Rada" adlı şiiri gibi sade bir dille yazmamış ve halkın ve aydınların arzusunu şiir vasıtası ile ifade etmemiştir. Gerov diğer şiirlerinde vatana karşı olan üzüntüsünü anlatmıştır ve bu şiirlerde göç edenlerin tipik ruh halini dile getirmiştir. Bütün eserleri arasında en önemlisi olan "Stoyan ve Rada " adlı şiirinde türkü konusunun ilk yenilenmesi vardır. O halk türküsünün dairesi içinde, türkünün saflığını ve psikolojik etkisini tekrarlayarak hareket etmektedir. Bu şiir, verdiği duygunun derin olması ve oluşturulan şeklin daha mükemmel olması sebebiyle değerli bir şiir olarak kabul edilir. Şiirin gelişmesinde ilk olarak temiz mısra kullanılmıştır.

Saramadım bir demet çiçek

Senin güzelliğine sunayım,

Eski gelenekler usulünce

Kalbine gireyim;

Sentimentalizm akımının etkisinde yazılan “Stoyan ve Rada” adlı şiirin ilk kıtasında, Gerov Stoyan ve Rada arasındaki aşkı bir demet çiçekle sembolize etmiştir. Sevdiğinin güzelliğine bir demet çiçek sunmak isteyen genç aşık, onun kalbine girmek istemektedir. Bu kıtada kullanılan “ eski gelenekler usulünce” cümlesiyle o dönemde ve öncesinde yaşanan aşkların temiz ve ahlaklı oluşundan söz edilmektedir.

Gerov bu şiiri yazdığı dönemde, ilk Bulgar kadın şairi, “Bog” (Allah) adlı kasidenin yazarı ve Veltmen’in “Rayna Bilgarska Tsarkinya” (Bulgar Kraliçesi Rayna) adlı kısa romanın çevirmeni olan Elena Muteva’ya aşık olmuştur. Gerov, bu aşkını bazı şiirlerinde ifade etmiş fakat en içten yukarıdaki mısralarla vermiştir.

Yaşadığım aşktan ilham aldım,
Gönlümün tahtına sen oturdun,
Karşı çıkmadın, kalbime kurdun taht,
Önünde eğileyim hüznü şarkılarla.

Bu şiirin yazılmasında bir başka neden daha vardır. Venelin’in etkisi altında kalan birçok Bulgar yazar, Bulgar dilinin şiirsel ifadeler için uygun olmadığını düşünmüşlerdir. Gerov, Venelin’e hayran olmasına rağmen, onun Bulgar dili hakkındaki görüşlerine katılmamaktadır. Bu karamsarlığı ve düşünceleri yıkmak için “Stoyan ve Rada” adlı şiirini yazmıştır. Bu şiirdeki zenginlik ve ritimle bu düşüncesinde ne kadar haklı olduğunu göstermek istemiştir. Şiirin bu kıtasında seçtiği kelimeler, şiirin ahenk içerisinde yazıldığının ve Bulgar dilinin şiirsel ifadeye ne denli kuvvetli olduğunun en iyi şekilde görüldüğü kıtalardan biridir. Stoyan ve

Rada arasındaki aşk Gerov'un kalemiyle ölümsüz bir aşk olma özelliği taşır. Yaşadıkları aşktan ilham alan iki aşık gencin birbirlerinin kalbindeki tahta oturmaları dile getirilir.

Çevir bana, Gözlerini ve kalbini.

Güzel şarkılar söyleyelim

Kutlayalım mutlu günleri

Gerov, bu şiiri yazarken sadece o dönemde ele alınan konuların dışında bir konu yazmamış ayrıca yazdığı bu aşk şiiriyle müzikle şiirin uyumunu da çok güzel bir şekilde yansıtmıştır. Şiirde güzel şarkıların söylendiği, mutlu günlerin kutlandığı bir aşk konu edilmektedir. Onların kalpleri birbirlerine aittir, kalpleri birbirleri için atmaktadır. Romantizm akımındaki coşku, bu kıtada kendini göstermektedir.

Stoyan ile Rada senelerdir

Birbirinin kalbine girmiş;

Büyümüşler bir gönül ile

Sevmişler birbirini

Ta.... Çocukluktan beri

O, ikisi de küçüklükten

büyüyene kadar birbirini istemişler:

Bu saat daha çabuk gelse

Birbirlerini ellerinden tutsalar,

Kilisede, Tanrı ve insanların önünde
Karı koca ilan edilseler.

Gerov sadece mutlu bir hayat sürmek isteyen ve aslında basit istekleri olan,
iki sıradan gencin, geleneklerle çaresiz mücadelesini, sonu hazin bir aşk hikayesine
dönüştürür.

Zavallılar, beyaz bir güne kadar
Gizlice yaşamayı diliyorlardı,
Tatlı canları birleşmiş
Tatlandırılmış hayatı öğrenmek için.
Mutlu günlerle dolu,
Açılmış artık zaman aşkla,
Herkesin önünde, evlensinler Kilisede
Birbiri için yaşayacaklarına
Ve ölüme kadar seveceklerine
Tanrı önünde yemin etsinler.

Gerov bu şiiri yazarken ele alınan konunun o dönemdeki konulardan farklı
olmasıyla, kullandığı dil ve konuyu ele alışıyla, gelenekçilikten kurtulmaya
çalışmıştır. Bunu da oluşturduğu karakterlerle vermek istemiştir. Hür birer birey olan
Stoyan ve Rada'nın istekleri Tanrı huzurunda evlenmektir. O dönemin gelenekçi

yaptırımlarından uzak durarak ve sevgilerine sahip çıkarak birlikte olmak isterler. Onlar için önemli olan sadece yaşadıkları aşktır. Birbirleri için yaşayacakları bir hayatta, ölüme kadar seveceklerine dair yemin ederler.

Anneciğini aramayı düşünmüş
Stoyan, ki artık zamanı gelmiş
Bir genç kız seçsin,
Ona eş diyebilsin,
Rada'yı iğrenç bulmuş-
Genç ve güzel bayanmış;
Ama bu düşüncesinden kendini tutmuş,
Çünkü biliyormuş ki bununla
Bir yığın sorun toplarmış
Ve başına toplanırlarmış.

Küçük yaştan beri birbirlerini seven iki gencin artık bekledikleri gün gelmektedir. Onlar birbirlerini sevmektedir ve evleneceklerdir. Şiirin bu bölümünde, Stoyan'ın, annesine sevdiği kızı söylemesi dile getirilmektedir. Artık evlenme zamanı gelen Stoyan, annesine Rada'dan söz eder, ama annesinden istediği tepkiyi alamaz. Şiirdeki, gelenekçilik simgesi olan anne, oğlunu genç ve dilber bir kızla evlendirmek ister. Gelenekçilik karşıtı olan Stoyan ise, annesinin bu isteğine başına gelecek sıkıntıları da düşünerek karşı çıkar.

Ama yaşı anne dinlemiyor
Ki Rada çiçek almış,
Kulaklarına küpe takmış,
İnce boynuna beyaz inci.
O, Stoyanı evlendirmek istiyor
Vatansız bir öksüz ile
Ona bir gelin almak istiyor,
Evi dizmeyi bilen,
Yaşlı zamanlarında annesini
Kötülüklerden koruyan birisiyle.

Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatındaki anne unsuru, uzlaşmacı, oğlunun isteklerini ön planda tutan bir yapıya sahiptir. Bu dönem edebiyatında, genellikle vatanseverlik, bağımsızlık gibi konular işlenirken, N.Gerov, aşk temasını işlemeyi tercih etmiştir. Yaşadığı dönemin genel özelliklerinden farklı konular işleyen Gerov, anne unsurunu da şiirinde farklı ele almıştır. Oğlu Rada'yı sevmesine rağmen, oğlunun bu isteğini kabul etmez, onu başka bir kızla evlendirmek ister. Anne için, Stoyan ile Rada arasındaki aşkın hiçbir önemi yoktur. O, ev işlerinde daha iyi, daha genç ve yaşlılık zamanlarında ona iyi bakabilecek bir gelin istemektedir.

Annesi ona bir kız bulduğunu,
Söylemeye başlayınca,

Başlamış kadın gibi ağlamaya
Stoyan, bunu duyunca.

Genç ve güzel,
İyi bir isimle,

Tanrıdan bahşedilmiş bir güzellik,
Kıza söylemeden, ilgilenmiş onunla
Oğluna almak için.

Şiirin bu mısralarında gelenekçiliğe karşı olan Stoyan'ın, annesinin kendisine daha güzel ve genç bir kız bulmasına karşı üzüntüsü dile getirilmektedir. Annesinin isteğine karşı çaresiz kalan Stoyan'ın kadın gibi ağlaması dile getirilir. Oğlunun isteğine kulak asmayan anne, oğluna almak için bir kız seçmiştir bile.

Ve annesinin çirkin sözü
Kalbine zehrini serpti,
Apansız, kapkara düşünceler gibi
Öfkeden yapılmış ok gibi;

Yüreğine katran damladı
Ve ellerini, ayaklarını kapladı.
Sevdiği ne varsa,
Dünyadan ne istediye-

Onun için artık bitmişti
Ve onu genç gömmek istiyorlardı.

Şair bu kıtada, Stoyan'ın annesinin oğlunun Rada ile değil de başka bir kızla evlenmesini istemesinin Stoyan üzerindeki etkisini anlatmaktadır. Stoyan annesinin bu isteği ve Rada hakkında söylediği çirkin sözler karşısında çaresiz kalmıştır ve çok üzülmüştür. Şair, Stoyan'ın bu üzüntüsünü öfkeden yapılmış bir oka benzetmiştir. Annesinin çirkin sözleri kalbine serpilen bir zehir olarak nitelendirilmiştir ve Stoyan'ın o an ölmesine sebep olacak nitelikte sözler olarak vurgulanmıştır.

Rada'nın karşısına nasıl çıkar,
Aşkından nasıl vazgeçer!
Unutabilir mi ki,
Artık onu sevmişken.
Kalbinde o varken,
Kalbini o ısıtıyorken,
Rada'sız kalbi paramparçaydı.
Kalbi sadece Rada için çarpıyordu.
Ve sadece onun için yaşıyordu,
O kalp başkasına kapalıydı.

Şiirin bu kıtasında Stoyan'ın yaşadığı ikilemi ve çaresizliği görmekteyiz. Bir yanda annesi ve onun Stoyan'ı başka bir kızla evlendirme isteği, diğer yanda ise çok sevdiği Rada'dan ayrılacak olmanın verdiği ağır üzüntüyü görmekteyiz. Stoyan'ın

kalbinde sadece Rada vardır ve kalbi onun için atmaktadır. Rada'yı bu kadar severken ondan ve aşkından vazgeçememektedir. Kalbi başkasına kapalı olmasına rağmen annesinin zoruyla Rada'dan ayrılacak olmak Stoyan'ın yapamayacağı bir şeydir. Rada'nın karşısına geçip de ondan ayrılması gerektiğini söylemek Stoyan için adeta bir zulüm ve işkencedir.

Kara günleri gördüğü için ,
Stoyanço taşlara vuruyordu kafasını.
Annesinin bir sözüyle
öksüz kaldı artık.
Sevmişti hayatı Rada için,
Ayrıyorlar onu şimdi Rada'dan.
Stoyan artık, kaybediyordu Rada'yı
Çünkü başkasıyla nişanlanıyordu.
Artık yaşamak onun neyine,
İlk göz ağrısı olmadan bu dünyada!

Annesinin zoruyla başkasıyla nişanlanmak durumunda kalan Stoyan kendine lanet etmeye başlar. Sadece Rada için yaşarken, ondan ayrılmak Stoyan'ın kalbinde telafisi olmayan yaralar açmıştır. İlk aşkı Rada olmadan yaşamak Stoyan için mümkün değildir artık. Onun için hayat, artık boş ve manasızdır. Stoyan artık sevdiği kadından ayrılmıştır, bir öksüzdür adeta.

Gözü yaşlı Rada, duymuş haberi,
Bir başkasıyla sözlendiğini,
Göz yaşları sel olmuş ama;
Akşamüstü bu acı günde
Toparlayıp kendini,
Beyaz bakırla çeşmeye
Yola çıkmış güler yüzlü, neşeli,
Stoyan'ı görüp çiçeğini ondan almak niyeti,
Utanmadan.

Şiirin bu kıtasında Stoyan'ın başka bir kadınla nişanlanmasının Rada üzerindeki etkilerini görmekteyiz. Gözyaşları sel olan genç kız, sevdiği adamdan ayrılmış olmanın verdiği üzüntüye rağmen, gururunu ayaklar altına almamıştır. Kendini toplayan Rada, beyaz bakırını alarak Stoyan'da kalan çiçeğini almak için çeşmeye gitmiştir. Her şeye rağmen gelenekçiliğin etkisinden kurtulamayan iki aşık, çaresiz bir şekilde birbirlerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Artık gerçeği kabul eden Rada, sevdiği adamda kalan çiçeğini almak ister. Birlikte olamayacaklarsa, sevgilisinin çiçeğine bakarak onu hatırlamasını ve üzülmesini istemez. İstekleri sadece evlenmek ve mutlu olmak olan aşıkların dramı ayrılık zamanlarının gelmesiyle başlar.

Stoyan Rada'ya sessizce yalvarıyor:

-“Sadece bir çiçek,

Bu nişanla kalbimi dağladılar;

Bırak ta onu koklayıp
Kalbime merhem edeyim,
Onu gördükçe kurumuş ve solgun rengiyle,
Sen gel aklıma ve sevinçle,
Solup gideyim bu yalan dünyadan”.

Artık sevgilisinden geriye kalan tek çiçekle avunmak isteyen Stoyan,
Rada’ya sessizce yalvarır. Bu nişan Stoyan’ın kalbini dağlamıştır ve Rada’dan geri
kalan tek şeyi de kaybetmek istememektedir. Verdikleri mücadeleye karşı ayrı kalan
aşıkların çaresizlikleri vurgulanmıştır bu mısralarda. Onlar geleneklere karşı olan
savaşlarını kaybetmişlerdir. Aşklarından geriye kalan tek simge ise, Stoyan’ın
Rada’dan aldığı çiçektir.

Nişanlısına istemeyerek bakıyor genç Stoyan,
Daha en başından,
Ondan hoşlanmasa da,
Rada’dan utanarak bakıyor ona.
Kalbi Rada için çarpıyor,
Rada için gelmiş sanki dünyaya.
Annesi ise düğün hazırlığı yapıyor;
Hediyeler yapmış yepyeni,
Ailesinin önünde utanmış Stoyan.

Kalbi sadece Rada için çarpan Stoyan'ın, nişanlısına olan yabancılığı anlatılmaktadır. Rada'dan utanarak, nişanlısına istemeyerek bakan Stoyan'ın, ömür boyu birlikte olacağı ama istemediği biriyle evlenmesinin onun üzerindeki acısı anlatılmaktadır. Hiçbir şeyi umursamayan, düğün hazırlıklarına başlayan acımasız annenin, sevgililerin hayatları nasıl etkilediği vurgulanmak istenmiştir.

Alay konusu olmuş Rada, mutsuz
Dua etmiş gece gündüz
Hayatı sona ersin istiyor,
Kara toprağın altına girmek istiyor,
Sevdiğini dünya evine girerken
Görmek istemiyor.
Solmuş beyaz yüzü,
Kaybetmiş güzelliğini,
Kar gözlerindeki umut sönmüş,
Bu haber onu dilsiz kılmış.

Sevdiğinden ayrılan ve sevdiğinin geleneğe boyun eğmesi karşısında hayal kırıklığı yaşayan Rada, hayata olan bütün inancını kaybeder. Artık tek derdi ölmektir. Güzelliğini kaybeden, beyaz yüzü solan Rada, sevdiğinden ayrılmayı kabullenmiştir. Çaresizliğin ön planda tutulduğu bu mısralarda, Rada, Stoyan'ın başka bir kızla evlendiğini görmeden ölmeyi arzulamaktadır. Sadece birlikte olmayı isteyen iki genç aşkın, ölümü ne denli bu kadar arzuladıklarını görmekteyiz.

Ruhunu acı kaplamış
Yataklara düşmüş Rada,
Hayatı sona eriyormuş artık,
Günden güne nefesi kesiliyormuş.
Yakınları onu ziyarete,
Vedalaşmaya gelmişler.
Melek de ordaymış onu alıp götürmek için.

Çekilen ızdırabın sadece ruhen değil, bedenen de hissedildiğini vurgulamaktadır Gerov. Rada artık yataklara düşmüş, ölümün pençesine yakalanmıştır. Akraları tarafından ziyaret edilen ve artık öleceğı kesin olan zavallı Rada'nın başucundaki meleklerin onu almak için beklediğı tasvir edilmektedir. Çektiğı dertlerden kurtulmanın tek yolu olan ölüm, Rada'yı almak üzeredir. Stoyan ve Rada'yı özel kılan, arkalarından ağıtlar yakılmasına sebep olan, birbirlerine duydukları aşk uğruna ölümü göze almalarıdır.

Son nefesinde
Son gücüyle annesine demiş ki:
-“Canım anneciğim, ben artık ölüyorum;
Senden son istediğim,
Benim cenaze törenim,
Stoyan'ın düğün gününde olsun,
Stoyan görsün ilk aşkının son halini,
Soğuk ve solmuş bir cesedi görsün.”

Bu mısradaki bir genç kızın, hüznüne, hayal kırıklığına ve çaresizliğine tanık olmaktadır. Son nefesini verecek olan Rada'nın son isteği, cenaze töreninin, sevdiği insanın düğün günü yapılmasıdır. Elinden bir şey gelmeyen ve sevdiğine kırgın olan Rada, Stoyan'ın onun bu son halini görmesini ister. Ondan ayrılmanın bedenini nasıl soğuk ve solmuş bir hale getirdiğini Stoyan'ın görmesini ister.

Bekar oğlan genç gelinle
Kiliseye doğru ilerliyor;
Akrabalar, davullar, gaydalar, kemanlar
Onlara eşlik ediyor.
Kilisede mumlar yanıyor,
Tütsüler tütüyor.
Düğünçüler kilisenin önüne geldiğinde
Papazların üzgün sesi duyuluyor:
-“ Ruhu şad olsun!”

Genç adamın düğün günü gelmiştir. Davullar, gaydalar, kemanlarla başlayan düğün, papazların üzgün sesiyle dayanılmaz bir hal alır. Rada ölmüştür. Stoyan'ın annesinin bencilce isteği, genç aşıklar için sonu hüznle biten bir hikayeye dönüşmüştür. Birbirini seven ve birbirine bağlı iki kalpten biri, sönmüştür.

Stoyan'ın ruhu daralmış
Bu korkunç sesi duyunca
Unutmuş gelini düğünü

Kiliseye atmış kendini.

Bir de ne görsün! Güzel Rada

Ölü bir şekilde yatıyormuş tabutta.

Gözleri bulanık görmeye başlamış,

Dünyası kararmış

İçinde bulunduğu durumun farkına varamıyormuş.

Artık dönüşü olmayan bir yola giren Stoyan, içinde bulunduğu durumun farkında değildir. Rada'nın cansız bedenini görür ve dünyası kararır. Hayatta en çok sevdiği insan, ölmüş bir bedendir. Umutsuzluğun, çaresizliğin daha da çok arttığı bu mısralarda, yapılan hataların farkına varıldığı ve sonuçlarının en kötü şekilde yaşandığı vurgulanmaktadır. Stoyan için artık her şey bitmiştir.

Unutmuş Stoyan utanmayı, görgüyü,

Çıkartmış parmağından yüzüğü,

Fırlatmış annesinin üzerine ve yüksek bir sesle:

-Al gelinini başına çal, sen evlen onunla,

Anne, sen seçip getirdin onu,

Rada'yı ilk aşkımı toprağa verdin

Beni de öldür en azından

Öbür dünyada birlikte olalım.

Şiirin en dramatik bölümü, Stoyan'ın Rada'nın ölümüyle yıkıldığı, bütün umutlarının tükendiği, yüzüğünü çıkarıp annesinin yüzüne fırlattığı ve hatta kendine olan kızgınlığının ve isyanının anlatıldığı bu mısralardır. Stoyan ilk aşkını toprağa vermiştir ve kendi de ölmek ister. Onlar için beraber olmak ancak öbür dünyada mümkün olacaktır.

Sensiz öbür dünya daha kolay ANNE!

Tanrı, bizi birleştirir,

Buralar Rada'sız bana çok dar,

Onunla mezar bile iyidir.

Anne, sen beni doğurmuşsun,

Zorla öldürdün beni...

Bu kelimelerle o düşmüş Rada'nın yanına,

Acı gözyaşlarını onun üstünde dökmüş;

Yanında can vermiş.

Stoyan'ın annesine olan isyanı artık artmıştır. Sadece ölmeyi ve Rada'ya öbür dünyada kavuşmayı isteyen Stoyan, ölümün kendilerini annesinden uzak tutacağını ve mutluluğa öyle ulaşacaklarını düşünmektedir. Annesine isyanını haykırarak dile getiren Stoyan, sevdiğinin cansız bedeni üzerine düşer ve sevdiğiyle buluşmak için kendini ölümün kollarına bırakır.

Öylece zavallı gencecik Stoyan,
Bu dünyada neşeyi yaşamadan,
Solmuş, çiçek gibi düşmüş:
Kiliseye nikâhı için gitmişken,
Kötülük onu vurmuş.
Toprak onu sevgilisi ile nikâhlamış;
Yemeği cenazesi olmuş
Şarap ile sulanmış.

Bu dünyada mutluluğu yaşayamadan, bir çiçek gibi solup gider iki âşık.
Toprak nişanlar iki genci. Stoyan'ın annesinin istediği düğün, oğlunun cenazesi olur.
Bedenen birleşemeyen âşıkların ruhları öbür dünyada kavuşur.

Gözyaşları içinde düğün
Gencecik Rada ve Stoyan;
Gökyüzüne dualar edilmiş
Ağıtlar yakılmış.
Öbür dünyada Tanrı
Onlara rahmet eylesin diye.
Stoyan'ın annesi oğlundan şikâyet etmemiş
Sadece Rada'yı lanetlemiş,
Stoyan'ı yanına aldığı için.

Çocukluktan beri birbirlerini seven iki gencin masum aşkı, ölümsüz bir aşka dönüşür. Gözyaşları dökülür, ağıtlar yakılır. Herkesin duası, bu bahtsız zavallı aşıkların öbür dünyada birlikte olmaları ve mutlu olmaları içindir. Herkesin üzüldüğü, aşıklara Tanrıdan rahmet dilediği bu hazin olaya yine Stoyan'ın kalpsiz annesinin bedduaları gölge düşürmüştür. Oğlunun ölümünden Rada'yı sorumlu tutan merhametsiz anne, Rada'yı lanetlemektedir. Birbirini seven gençlerin başına gelen olaylardan sorumlu olmasına rağmen, kendini sorumlu tutmayan ve genç kızı suçlayan annenin bu davranışlarıyla adeta bir ders vermek istemiştir şair.

Anne bedduası göklerde duyulmuş;

Yüce Tanrı onu duymuş,

Öbür dünyada

Yine beraber olmuşlar;

Bu dünyadaki mezarlarında

Tanrıdan, iki tane

Yüksek ağaç ve dalları

Birbirine dolanmış.

Birbirini seven iki kişinin ayrılığı ve ölümden sonra birleşmeleri, Bulgar türkülerinde sıkça rastlanan bir durumdur. Gerov'dan sonra sanatsal olarak Penço Slaveykov “Nerazdelni” (Ayrılmayanlar) ve P.Y. Todorov “Nad Çerkova” (Kilise Üzerinde) tarafından işlenmiştir. Gerov, ele aldığı bu motifi yeni elementlerle zenginleştirmemiştir. Gelenekçiliğe karşı olmasına rağmen, türkülerin saflığına inandığı için bu motifi kullanmıştır. Stoyan ve Rada'nın aşklarının saflığı, bu motifle ifade edilmek istenmiştir. Gerov mutlulukla başlayan bir aşk hikayesinin hüznü

gelişimine karşı böyle mutlu bir son hazırlamıştır. Mezardan yükselen ağaç dallarının birbiriyle karışıp sarılmaları, gelenekçi folklor motifleri arasında, aşkın sonsuzluğunu simgeleyen en güçlü motiftir. Gerov'un bu motifi seçmesinin sebebi ise, onun Stoyan ve Rada'nın sevgisine duyduğu güven ve inançtan kaynaklanmaktadır.

Şiirin son kıtasında, Tanrının isteklerini duyduğunu ve Stoyan ve Rada'nın öbür dünyada birbirlerine kavuştukları anlatılmaktadır. Şiirde genel olarak hakim olan hüznü olaylar ve mutsuz atmosfer, böyle bir sonla bir nevi yumuşatılmak istenmiştir.

Romantizm etkisinde yazılan “Stoyan ve Rada” adlı şiir, ele aldığı konu ve bu konuyu işleyişiyle, bu akımın genel özelliklerini yansıtmaktadır. Klasisizmin akıl ve sağduyusuna karşı duygu, coşku ve hayali ön plana taşıyan Romantizm, bu şiirde de etkisini göstermektedir. Kalemeye alınan aşkın duygu yüklü olması, coşkulu bir aşkın anlatılması bu akımın özelliklerindendir. Romantizm akımındaki hayalcilik, Stoyan ve Rada'nın çocuk yaştan beri evlilik hayali kurmalarıyla verilmek istenmiştir.

Romantizm akımıyla, Eski Yunan edebiyatı ve Latin edebiyatı yerine Çağdaş edebiyatlar örnek alınmıştır.⁵⁹ Rus edebiyatının etkisinde yazılmış “Stoyan ve Rada” Romantizmle yeniden dirilen lirik şiirin iyi bir örneğini oluşturmaktadır.

Şiirde günlük hayattan örnek verilmesi, kişilerin sıradan kişiler olması ve dış görünüşlerine değil de, karakterlerine yer verilmesi, Romantizm akımının etkisinin bir başka örneğidir.

Güçlü bir kurgusu olmayan şiirde, anlatılan olaylar, sıradan olaylardır. Çok büyük güçlükler yaşamayan ama ayrılmak zorunda kalan iki gencin, ayrılığa karşı gösterdikleri tepki dramatik bir şekilde verilmiştir.

Gerov, üslubunun güçlü olması sebebiyle, bu sıradan aşk hikayesini, ölümsüz bir aşk hikayesine dönüştürmeyi başarmıştır. Kelime tekrarından kaçarak, her seferinde farklı kelimeler kullanarak, kişilerin psikolojik durumunu en iyi şekilde vermeye çalışmıştır. Benzetmeler yaparak güçlü bir anlatım yaratmayı amaçlamıştır.

Kişilerin, psikolojik yönlerine ağırlık veren Gerov, şiirde mekân tasviri yapmamıştır. Çeşme ve düğün mekânlarının adlarının geçtiği şiirde, bu yerler hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir.

⁵⁹ Reform ve Rönesans hareketleri, Türk forum Net.

Uyanış Çağı'nda yazılan şiirde, zaman olarak belirli bir zamandan bahsedilmemiştir. O dönem Bulgarlarının yaşayışları göz önüne alındığında, gelenekçi yapının hakim olduğu bir zamandan söz edebiliriz.

9.POEMADA TİP ANALİZİ

9.1.Stoyan:

Nayden Gerov “Stoyan ve Rada” adlı şiirinde, Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatındaki çağdaşı eserlerin aksine, gelenekçilikten kaçmak istemiştir. Bunu da bireyin özgür düşüncesiyle vermek istemiştir. İnsan özgürdür ve kendi kararlarını, mücadele etmek zorunda kalsa bile, kendisi vermelidir. N.Gerov bu karşıtlığı Stoyan ile betimlemiştir. Gerov, şiirinde annenin oğlunu sevdiği kızla değil de, bir başka kızla evlendirme mücadelesini anlatmak istemiştir. Bunun da başkahramanı olarak Stoyan’ı kaleme almıştır. Stoyan şiirde, olayların başkahramanıdır. Gerov, başkahramanını kaleme alırken, onun dış görünüşünden bahsetmemiştir. Sadece olaylara ve Stoyan’ın olaylar karşısında hissettiği duygulara yer vermiştir.

Gelenekçi adetlere boyun eğmek zorunda kalan Stoyan, sevdiği kızı kaybedene dek, boyun eğen, annesinin isteğini istemeden de olsa kabul etmek zorunda kalan bir karakter sergiler. Sevdiği kızı kaybettikten sonra gösterdiği güçlü tavrı, ilkin gösterememiştir. Karşılaştığı durumda gerekli isyanı gösteremeyen Stoyan, bunun bedelini sevdiği kızın ve kendisinin ölümüyle öder. Sonu ölümle ve hüznle biten acıklı bir hikâyesi vardır. Her ne kadar istediği şeyden emin olan bir tutum sergilese de, annesinin isteğine boyun eğmesiyle aslında güçsüz bir kişiliği olduğunu göstermiştir.

Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatının Romeo ve Juliet'i olarak adlandırılan “Stoyan ve Rada” şiirinde Stoyan, Romeo'yu temsil etmektedir. Stoyan, çocukluğundan beri aynı kızı seven ve ondan hiçbir zaman vazgeçmeyen bir âşıktır. Bütün dünyasını sevdiği kıza adayan, onsuz hayatı ölümden bile kötü tutan sadık bir âşıktır. Sevdiği insandan ayrıldığında, ondan kalan tek bir çiçekle avunmak zorunda kalan çaresiz bir âşıktır. Hayattan bir beklentisi olmayan bir insandır. Onun tek isteği, sevdiği kızla evlenip ömür boyu mutlu bir hayat sürmektir. Basit bir istekle başlayan hayat hikâyesi, hüznü bir sonla bitmiştir. Tipik bir aşk hikâyesidir Stoyan'ın yaşadığı. Herkes gibi bir kız sever ve onunla evlenmek ister. Ama gelenekçi adetlerin etkisinde kalır ve annesinin isteklerine boyun eğer. Sevdiğinden ayrılmak zorunda kalan sadık âşık için hayat bitmiştir. Herkesin yaşayamayacağı bir sadakatle sever. Sevdiğini her şeyin üstünde tutar. Sevgilisinden ayrılmaktan korktuğu kadar, ölümden korkmayan bir âşıktır. Stoyan o denli âşıktır ki sevdiğinden ayrıldığı için kahrından ölmüştür. Stoyan'da diğer insanların sahte aşkları yoktur.

İsyanını en dramatik şekilde dile getirmiştir. Boyun eğdiği ve sevdiği kızın ölümüne yol açan çaresizliğidir Stoyan'ı isyana teşvik eden ve ölümüne sebep olan. Bu ölümsüz aşkı Stoyan'ı, arkasından ağıtlar yakılan bir âşık haline getirir. Sentimentalizm akımının etkisinde yazılan “Stoyan i Rada” şiirinde Stoyan, adeta bu akımın temsilcisi gibidir.

9.2.Rada:

Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatında, Romeo ve Juliet olarak adlandırılan “Stoyan ve Rada” şiirinde Juliet’i temsil eden kişi Rada’dır. Gerov, yine şiirdeki bir diğer başkahramanını kaleme alırken, onun da dış görünümünden söz etmemiştir.

Şiirdeki aşkı yaşatan bir diğer isimdir. Uğruna mücadele verilen, aşkı için ölümün bile göze alındığı kadın tipini simgelemektedir. Çocukluğundan beri sevdiği tek insan, Stoyan’dır. Ölümsüz aşkın simgesidir. Rada’nın tek isteği, sevdiği adamla geçireceği, mutluluğu sadece onunla yaşayacağı bir ömürdür. Aşkına sadık bir insandır. Hayatta tek arzusu gerçekleşmek üzereyken, hayal kırıklığına uğramıştır. Sevdiği elinden alınmış olan Rada’nın yaralı bir kalbi vardır. Rada’yı, hayatta en çok sevdiği ve güvendiği adamın güçsüzlüğü yıkmıştır. Sevgisi o kadar büyük ve derindir ki, sevdiği adamdan ayrıldığı zaman gözyaşı dökmüş ve yataklara düşmüştür. Şiirdeki Romantizm etkisinin ana temsilcilerinden olan Rada sevgisine bir ömür sadık kalacak kadar güçlü, bir o kadar da ayrılığın etkisine dayanamayıp yataklara düşecek kadar kırılgan bir aşıktır. Sevdiğinden ayrılmanın verdiği kederle, ölüme gitmiştir. Sevdiğinin başkasıyla evleneceğini duyduğunda, gözyaşlarına boğulmasına rağmen, bütün gücünü toplayıp sevdiği insandan zamanında ona verdiği çiçeği geri isteyecek kadar gururlu bir insandır. Artık sevdiği genci göremeyeceğini kabullenir ve onda kalan çiçeğini geri almak ister. Eğer Stoyan başkasıyla evlenecekse, onunla mutlu olmasını ve sadece onu düşünmesini isteyecek kadar gururlu ve onurlu bir insandır.

Ölümü kurtuluş yolu olarak görür. O, Stoyan'dan başkasını sevmeyecektir ve onsuz yaşamaktansa yaşamamayı tercih eder. Sevdiğini başkasıyla evlenirken görmeye dayanamamaktadır, o gün gelmeden ölmek Rada için acısını dindirmenin yoludur. Sevdiğinin annesinin isteğini kabul etmesi, hayal kırıklığı yaratmıştır. Rada'nın annesinden son arzusu, cenaze töreninin, sevdiğinin düğünüyle aynı gün olmasıdır. Çünkü Stoyan'ın, kendisinin ne halde olduğunu, sonunun nasıl olduğunu görmesini ister. Çocukluktan beri sevdiği insan, onu terk etmiştir ve Rada'nın ölümünden o sorumludur. Bu dünyada mutluluğu elde edememiş bir insandır. Stoyan ve Rada, öldükten sonra birbirlerine kavuşmuştur. Mezarlarında çıkan iki dal fidan, bunun en büyük göstergesidir. Aşkın ve hüznün temsilcisi olan Rada, N.Gerov'un kalemiyle ölümsüz bir aşık olma özelliği kazanmıştır.

9.3.Stoyan'ın Annesi:

Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatında anne siması, halk kahramanı anne tipinin sembolüdür çünkü bir yandan oğlunun gideceği yoldan geri dönüşün zor olduğunu bilmesine rağmen bir yandan da kahramanlığından dolayı onunla gurur duyar. Poemada vatanseverlik duyguları ön plandadır. Şair, Bulgar halkından çok büyük kahramanlar çıktığından bahsederken bu kahramanların yakınlarındaki kişilerin endişelerini de dile getirir.

“Stoyan ve Rada” poeması dışındaki poemalarda anne unsuru tamamen farklı, uzlaştırıcı, sevgi ve fedakarlığın sembolü konumundadır.

Şiirde anneden bahsedilirken, ne bir dış görünüşünden ne de olaylar hakkında duygularına yer verilmiştir. Olayların gerçekleşmesinde kilit nokta olmasına rağmen, özelliğine fazla yer verilmemiştir. Anne hakkında bildiğimiz tek şey, oğlunu Rada'yla değil de bir başka kızla evlendirmek istemesidir. Olaylar sadece bu olay çerçevesinde süreç kazanır. Ama annenin her hangi bir duygusuna yer verilmemiştir. Şiirde sadece bir tip olarak yer verilmiştir. Çağdaş eserlerdeki anne tipinden farklı bir tip yaratılmıştır.

Nayden Gerov, bu şiirinde farklı bir anne tipi yaratarak, belki de istediği gelenekçilikten kurtulma isteğini gerçekleştirmiştir. Stoyan'ın annesi, oğlunun isteklerine kulak asmayan, aşka, sevgiye önem vermeyen bir kadın tipidir. Birbirini seven iki genci, ayırarak ne kadar kötü bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Yaşlılık döneminde kendine bakacak, onu koruyacak bir gelin adayı aramasıyla, nasıl bencil bir insan olduğunu anlamaktayız. Oğlunun sevgisi önemli değildir, kendi rahatı için Stoyan'ı başka bir kızla evlendirmek istemektedir. Rada hakkında gerçeğe dayanmayan çirkin sözleriyle aslında ön yargılı bir insan olduğu anlaşılmaktadır. Şiirde hiçbir iyi yönünden bahsedilmez. Oğlunun ölümünden sonra bile, Rada'ya lanet yağdıran ve oğlunun ölümü için onu suçlayan bir insandır. Bu davranışıyla aslında inatçı ve kendinde suç bulmayan insan tipini örneklemektedir.

Şiirde gelenekçiliğin simgesi Stoyan'ın annesidir. Gelenekçilikten kurtulmayı amaçlayan N.Gerov, şiirde geleneklere bağlı, olumsuz bir anne tipini kaleme alır. Anne tipinin böyle kötü verilmesinin sebebi, gelenekçi güç olarak anne tipinin kullanılmasıdır. Stoyan, gelenekçilikten kurtulacak bireydir ve mücadele etmesi gereken kişi annesidir.

9.4.Stoyan'ın Nişanlandığı Kız

Şiirde belli bir özelliğinden söz edilmemektedir. Tip olarak kaleme alınmıştır. Herhangi bir dış özelliğine ya da psikolojik özelliğine yer verilmemektedir. Stoyan ile evlenirken, Stoyan'ın ona istemeyerek bakmasından söz edilir. Aklı başkasında olan ve başkasını seven bir adamla evlenen, belki de evlenmek zorunda kalan bir genç kızdır.

10. STOYAN VE RADA POEMASINDA AŞK MOTİFİ

Nayden Gerov'un 1845 yılında yazdığı "Stoyan ve Rada" poeması, Bulgar Uyanış Çağı Edebiyatı'ndaki ilk lirik şiirdir. Bulgar Uyanış Çağı Edebiyatı'ndaki vatanseverlik, kahramanlık gibi konuların aksine, "Stoyan ve Rada" poemasında aşk konu edilir. Birbirini seven iki gencin çocukluktan beri var olan aşkı konu edilir. Bulgar Uyanış Çağı Edebiyatı'ndaki kadın tiplerini, ulusal mücadeledeki rolleriyle ele alınır. Kadın tipi, ulusal varlığın sembolü olarak algılanır. Ulusal mücadeledeki kahramanların yanında onları bekleyen, onlar için endişelenen, gelmeyeceklerini bilseler bile umutlarını yitirmeyen kadın tipleri anlatılmaktadır. "Stoyan ve Rada" poemasında ilk defa sevgili kadın tipi konu edilir. Daha önceleri halk edebiyatında rastlanan bu kadın tipi, ilk defa poemada Nayden Gerov tarafından kullanılmıştır. Bulunduğu dönem içerisindeki diğer eserlerde var olan kadın tiplerinden farklı olarak, bu poemadaki kadın, uğruna ölümün bile göze alındığı, çocukluğundan ölümüne kadar sevilen bir kadın tipidir.

Uyanış Çağı Edebiyatı eserlerinde ele alınan vatanseverlik, kahramanlık ve uyanışı bilinçlendirme konularının aksine, aşk üzerine yazılan "Stoyan ve Rada" poemasında örnek bir aşk konu edilmektedir. Bulgar Edebiyatının Romeo ve Juliet'i olarak adlandırılan Stoyan ve Rada'nın masum bir şekilde başlayan çocukluk aşklarının nasıl ölümsüzleştiğine tanıklık etmekteyiz. Benzerine sıkça rastlanmayan bu aşkın, sadakatle ve romantizmle yoğrulmasını görmekteyiz.

Poemada ele alınan aşk, Stoyan ve Rada adındaki iki genç arasında gerçekleşmektedir. Çocukluktan beri birbirlerini severler ve tek istekleri evlenmek ve bir ömür boyu beraber mutlu bir şekilde yaşamaktır. Besledikleri aşk, Stoyan'ın annesinin oğlunu bir başkasıyla evlendirmek istemesiyle, ayrılıkla sonuçlanır. Gelenekçiliğin gölgesinde kalan aşkları, sonu ölümle biten ama ruhen birleşerek ölümsüzleşen bir aşk hikâyesine dönüşmektedir. Annesinin isteğine karşı çıkamayan genç aşık, istemeden de olsa sevdiği kızdaki ayrılmak zorunda kalır. Aşklarını ölümsüzleştiren, olayların dramatik bir hal almasını sağlayan bu ayrılık, poemadaki aşk temasının şekil almasında en büyük etkidir.

Gerov, poemanın başlarında sıradan ve masum bir aşkı kaleme almıştır. Güçlü bir kurgusu olmayan poemada, anlatılan olaylar, sıradan, herkesçe yaşanabilir ve aslında çok büyük güçlüklerin yaşanmadığı olaylardır. Poemanın aşk üzerine yazılması, aşk motifinin poemanın her mısrasında vurgulanması ve Stoyan ve Rada arasındaki bitmeyen aşk, bu sıradan olayların dramatik bir hal almasını sağlar.

Gerov, “Stoyan ve Rada” poemasında, kelimeleri kullanma şekliyle, üslubuyla dillere destan bir aşk motifi işlemiştir. Poemanın geneline hâkim olan sevgi ve aşk kelimeleri, poemanın lirik bir şiir olma özelliği taşımasında büyük bir yer edinmektedir.

Poemada Stoyan ve Rada arasındaki aşk, bir demet çiçekle sembolize edilmektedir. Onların aşklarını simgeleyen çiçek, poemanın ilk satırında, Rada'nın güzelliğine sunulan bir çiçek olarak kullanılmıştır. Stoyan ve Rada ayrıldıkları zaman, Rada'nın Stoyan'da kalan çiçeğini almak istemesi, ayrılan kalplerinin işareti

olarak verilmiştir. Rada, kendisinden ayrılan adamdan çiçeğini almak istemesiyle, bir nevi aşkını da ondan almak istemektedir. Stoyan, çiçeğin kendisinde kalmasını ister. Onu koklayıp, kalbine merhem etmek ister. Onun için bu sadece bir çiçek değildir. Ayrı olduğu zamanlarda Rada'yı hatırlayacağı ve aşklarının bir işareti olarak Rada'sından geriye kalan tek hatıradır.

Gerov, poemadaki aşkı, bir tahta benzetmiştir. Sahip oldukları aşkın yüceliğini, tahtın yüceliğiyle bir tutmuştur. İnsanın kalbindeki en yüksek ve en özel yer tahttır ve Stoyan ve Rada'nın kalplerinin tahtında birbirlerinden başka kimseye yer yoktur. Onların yaşam kaynakları, hayata olan inançları, ilham aldıkları aşkla mümkün olabilmektedir. Müzikle şiirin çok güzel bir uyum içerisinde verildiği poemada, iki gencin aşkı, adeta müzikal bir havada verilmiştir. Onların beraber oldukları zaman yaşadıkları mutlulukları, güzel şarkılar söyleyecekleri, mutlu günleri kutlayacakları, herkesin çok mutlu olacağı bir gün olarak verilmiştir.

Şair, poemada aşkı ele alırken, iki genç arasındaki aşkı, tek yürek olarak vurgulamıştır. Bir gönülle birbirine bağlanan âşıkların tek istekleri, beraber geçirecekleri mutlu bir ömürdür. Gerov, poemada bu tek yürek olma durumunu; “Bir gönül ile bağlanan”, “Tatlı canları ile birleşmiş”, “Bir gönül ile büyümüş” ifadeleriyle vermiştir. Onlar birbirinden ayrılmak zorunda kalan ama isteseler de ayrılamayacak olan farklı bedenlerde tek kalp olan iki âşıktırlar.

Poemada konu edilen aşkın, evlilikle sonlandırılmak istenmesi, gelenekçiliğe karşı olan Gerov'un, poemada kullandığı gelenekçi motiflerinden biridir. Aşklarının daha özel bir yere sahip olması, evliliğin kutsallığıyla verilmek istenmiştir. Poemanın ilk mısralarında, Stoyan ve Rada'nın çocukluktan beri tek isteklerinin evlenmek olduğu vurgulanmıştır. Tanrı'nın ve insanların önünde karı-koca ilan edilmek istemektedirler. Onların, birbirleri için yaşayacaklarına ve ölene kadar seveceklerine dair yeminlerini, Tanrı'nın huzurunda kilisede etmeleri, iki genç için sabırsızlıkla beklenen saatler olarak ifade edilmiştir. Beyaz gün diye hitap ettikleri bu gün gelene kadar aşklarını gizli bir şekilde yaşayacak olan âşıklar, bu günün gelmesiyle aşklarını herkese duyurmak isterler. Birbirleri için yaratıldıklarını düşünen bu iki gencin, aşklarını herkese duyurmak istemeleri, aslında masum aşklarının doğruluğunu ve kalplerinde sadece birbirlerine yer olduğunu ve kimsenin bu yeri alamayacağını göstermelerinin bir yoludur. Poemada evlilik motifinin kullanılması, birbirini seven kalplerin birlikte olması gerektiği gerçeğinin bir göstergesidir. Stoyan ve Rada, küçük yaşta birbirine âşık olmuştur ve evlenmeleri, onların en büyük haklarıdır. Poemayı Bulgar Tarihinin o dönemlerinde incelediğimizde, belirli bir yaşa gelmiş gençlerin, evlenme zamanlarının gelmesi ve anneleri tarafından seçilen gelinlerle evlendirilmesi, Gerov'un bu poemada uzak durmak istediği bir unsurdur. Poemadaki en belirgin aşk motifi, birbirini seven iki insanın, geleneklere karşı çıkarak evlenmek istemesidir. Bunun aksi bir evliliğin, sonunu felaketle sonuçlandıran Gerov, bunun sakıncalarını da belirtmek istemiştir. Bu dönemin gelenekçi yapısı, annenin oğlunu dinlememesiyle verilmiştir. Sevgilerinin simgesi olan çiçek, annenin umurunda değildir ve oğlunu kendi seçtiği bir gelinle evlendirmek istemiştir. Gerov, insanın hür iradesini mutluluğa ulaşan yol

olarak göstermek istemiştir. Bireyin özgürlüğünün yolu, kendi kararlarını vermek olduğunun vurgulandığı poemada, annenin kendi çıkarları için oğlunu bir başkasıyla evlendirmek istemesi, çok dramatik bir sonuçla bitirilmiştir.

Poemanın ilk mısralarında tasvir edilen masum ve mutlu aşk, ilerleyen bölümlerde yerini çaresizliğe ve mutsuzluğa bırakıyor. Başka biriyle evlenmek zorunda kalan Stoyan'ın çaresiz kalışı ve mutsuzluğu; aynı şekilde sevgilisinden ayrılan Rada'nın, mutsuzluğu ve hayal kırıklığı, poemanın geneline hâkim olmaktadır. O andan itibaren, tek düşünceleri ölümdür. Aşkları olmadan yaşamak, onlar için imkansızdır. Varlıklarını aşkla sürdürebilen aşıkların, ölümü kurtuluş yolu olarak görmeleri, poemadaki aşk motifinin en can alıcı örneklerindendir.

Poemada mutlulukla ifade edilen aşk, artık acılı sözlere yerini bırakmıştır. Gerov, her şeye rağmen hiç bitmeyen bir aşkı anlatmıştır. Stoyan ve Rada ayrılıklarının verdiği acıya rağmen, sadece birbirlerini severler ve dillerinden aşkları hiç düşmez. Birbirine hala aşık iki gencin ayrılıkları, apansız hastalık, öfkeden yapılmış bir ok ve zehir gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Sevdikleri ne varsa, değerini kaybetmiştir. Ayrılığın ilk anlarında ölümü hissetmişlerdir. Onlar için beyaz olan gün, kara gün olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

Hayatı aşklarıyla seven sevgililer için, dünya yalan bir dünya olmuştur. Gerov, aşkın insan hayatındaki yerini ve önemini, Stoyan ve Rada'nın aşkında vermek istemiştir. Özgür insanların, sevdikleri insanlarla birlikte olması gerektiğini savunan Gerov, poemasında trajik bir son yazmasıyla ayrılmak zorunda kalan

sevgililerin düştükleri durumu da göstermek istemiştir. Aile büyükleri tarafından karar verilen evliliklerin yanlışlığına ve sonuçlarına değinmek istemiştir.

Gerov'un poemasında göstermek istediğı aşk, ilk, tek ve son aşktır. Stoyan ve Rada'nın hayatlarında birbirlerinden başka kimse olmamıştır. Son nefeslerinde dahi, sadece birbirlerini sayıklamışlardır. İlk aşklarıdır. Çocukluk aşklarıdır. Küçük yaştan beri, hayatı beraber tanımışlardır. Birbirlerine duydukları aşkla, hayata bir anlam katmışlardır. İkisi de birbirinin ilk ve tek aşkı olmuştur. Bu yüzden, ayrıldıklarında hayatın onlar için hiçbir anlamı kalmamıştır. Bu yüzden, ölüm onlar için, bir kurtuluş yolu olmuştur. Onlar ayrılığa katlanamayacak kadar birbirini sevmişlerdir. Sevdüğinden ayrı olmanın acısı, onları yataklara düşürmüş ve ölmelerine sebep olmuştur. Gece gündüz hayatları son bulsun diye dua etmişlerdir. Birbirlerinden ayrı bir hayat sürmektense, ölmeyi bu ıstıraptan kurtulmanın tek yolu olarak görürler.

Gerov, poemada ayrılığın acısını kelimelere döktüğünde, bunu en derinden yaralayıcı sözcükler seçerek vermek istemiştir. Ruhen çöküntünün yanı sıra, ayrılığın âşıkların bedenindeki etkilerinden de bahsetmiştir. Bunu Rada'nın beyaz yüzünün solması, güzelliğini kaybetmesi ve kara gözlerindeki umudun sönmesiyle vermek istemiştir. Uyanış Çağı Edebiyatında ilk defa karakterlerin psikolojik yönlerine değinilen "Stoyan ve Rada" adlı poemada, kişilerin ayrılık üzerine hissettiğı üzüntüler can alıcı bir şekilde verilmiştir. Poemada bu üzüntü; " Ruhunu acı kaplamış", "Günden güne nefesi kesiliyormuş", "Ruhu daralmış", "Dünyası kararmış" gibi ifadelerle anlatılmak istenmiştir.

Poemada aşkın yanında gurura da yer verilmiştir. Gerov, örnek aşkın yanında örnek kişilikleri de göstermek istemiştir. Rada'nın sevdiğinin başkasıyla evlendiğini duyduğunda, gözyaşlarına boğulmuş olmasına rağmen, kendini toparlayıp çiçeğini Stoyan'dan almak için yola koyulması, bunun en güzel örneklerinden biridir. Aşıkların, aşklarına ölene kadar bağlı kalmaları ve ayrı olmaktansa ölmeyi tercih etmeleri yine iyi bir karakter örneğidir.

Kurgusunun iyi ele alınmadığı poemada, sıradan olayların bu denli dramatik bir hal alması, Gerov'un iyi bir üslubu olduğunun göstergesidir.

Poemadaki aşk, ölümsüzleşen bir aşktır. Hem kaleme alındığı dönemde aşkı inceleyen ilk poema olması, hem de poemanın içeriğinde, dramatik bir sona değinmesiyle, Bulgar Edebiyatının Romeo ve Juliet'i olarak adlandırılmıştır. Stoyan ve Rada, bitmeyen aşklarını, öbür dünyada da yaşayacaklarına inanmışlardır. Bu dünyada bulamadıkları mutluluğu, öbür dünyada bulmuşlardır. Âşıkların önünde duran engel olarak annenin verildiği poemada, onun olmadığı bir dünyanın mutlu bir resmi çizilmek istenmiştir.

Sonuç olarak aşıkların, bu dramatik sonuna karşı ağıtlar yakılmış, dualar edilmiştir. Mezarlarında çıkan birbirine dolanmış fidan, onların ölümsüz aşklarının kanıtı ve simgesi olmuştur. Tıpkı Nayden Gerov'un Elena Muteva'ya olan ölümsüz aşkı gibi.

SONUÇ

Bulgar devleti, güney Slavlarla orta Asya kökenli Protobulgarların Traklar ile birleşmesi sonucu, Slav Bulgar Devleti adıyla kurulur. Asparuh han önderliğinde kurulan bu devlet, 1185 yılında Bulgar devletinin Bizans egemenliği altına girmesiyle son bulur. Asen ve Petır kardeşlerin ayaklanması sonucunda ise, ikinci Bulgar devlet'inin temelleri atılır. Ancak 14. yüzyılda Osmanlı devletinin balkan yarımadasına geçmeye başlamasıyla 1396 yılında Osmanlı devletinin egemenliğine

Avrupa Rönesans'ından üç yüzyıl gecikmeli başlayan Bulgar Rönesans'ı 1762 yılında başlar. Batı'daki Rönesans'la her ne kadar benzerlikler gösterse de Bulgar Rönesans'ının ortaya çıkma sebebi tamamen farklıdır. Avrupa Rönesans'ındaki hümanist düşünce ve Bulgar Rönesans'ında asıl amacın halkın bilinçlenmesi, vatan ve ulus kavramlarının işlenmesi sebebiyle, pek yer verilmemiştir. Bu dönemde ele alınan hümanist düşünce, bağımsızlık yolunda özgür bireylerin yetişmesi gerektiği ve ulusu bilincinin yine özgür bireylerle sağlanabileceğinin vurgulanmasıyla verilir. Hümanist düşüncedeki insanın tüm varlıklardan üstün olma düşüncesi, Bulgar uyanış çağı edebiyatında Bulgar ulusunun üstünlüğü olduğunu olarak işlenmiştir. Çünkü bilinçlenme sürecinde olan bir ulusun üstün olduğunu ön plana çıkarmayı, o dönem yazarlarının faydalanabileceği bir yol olarak görebiliriz. Rönesans'ın sağladığı bilim ve teknik kullanımı, o dönem Bulgar gençlerinin diğer ülkelere gönderilmelerine, orada eğitilmelerine ve öğrendiklerinin ülkelerine geri dönüp, halkla paylaşımlarına olanak sağlamıştır.

Avrupa Rönesans'ına benzerliklerin, onun getirdiği imkanların yanı sıra, Bulgar Rönesans'ının (Bulgar Uyanış Çağı) asıl amacı, Osmanlı egemenliğinden kurtulup, bağımsız bir ülke kurmaktır. Bu döneme adını veren “uyanış” kelimesi, Osmanlı devletine karşı halkı bilinçlendirmeyi ifade eden bir kavram karşılığıdır. Avrupa Rönesans'ı tanrı merkezli bakış açısını, insan merkezli bakış açısıyla değiştirir. Bulgar Rönesans'ı da tanrı merkezli bakış açısını değiştirir fakat insan merkezli bakış açısı yerine vatan ve ulus kavramlarını işlemeyi tercih eder. Bu da o dönem edebiyatının asıl amacının Osmanlı devleti ve bağımsızlık olduğunun kanıtıdır. Bu dönemin Bulgar ulusuna getirdiği fayda, onların ortaçağ'ın kalıplarından, fikirlerinden ve bakış açısından kurtulmalarıdır. Bu dönem Bulgar edebiyatının oluşmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bulgar ulusunun 1878 yılında bağımsızlığına kavuşmasında bu dönemdeki yazarların payı büyüktür.

1839 yılında ilan edilen Tanzimat fermanının Hristiyanlara sağladığı imkanlar doğrultusunda, birçok Bulgar genci Avrupa ve Rusya'ya gidip eğitim alma şansı bulmuştur. Toplumsal, sosyal ve ekonomik alanlardaki değişiklikler, Bulgar halkının Avrupa ile bağlarını da güçlendirmektedir. Eğitimini alıp ülkelerine geri dönen gençler, Osmanlı devleti hakkında olumsuz yazılar yazarak halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Vatan ve ulus kavramlarını kullanarak Osmanlı devletinin egemenliğinden kurtulup bağımsız olma düşüncesini yaymak istemişlerdir. Uyanış devri diye adlandırılan bu devir aslında direniş devri olarak faaliyet göstermiştir. Bulgar halkına Bulgar ulusunun bağımsız olmasının gerektiğini aşılamaaya çalışan yazarlar eserlerinde Bulgar halkının Osmanlı devleti tarafından zulme uğradığını sıkça konu etmişlerdir. Eserlerinde Bulgar gençlerinin kahramanlıklarından bahsederken, bu kahramanlıkların Osmanlı devletine karşı

yapılması sıkça rastlanan bir durumdur. Bugün günümüzde dahi hala tartışma konusu olan Osmanlı devletinin egemenliği altındaki uluslara karşı olan tutumu, Türk kaynakların aksine, uyanış çağı edebiyatında yazılan eserlerde tamamen farklıdır. Bu dönemde yazılan eserlerde Osmanlı devleti, zulmün merkezi olarak verilmektedir. Kahramanlıklar hep Osmanlı devletine karşıdır. Aşk konularının işlendiği eserlerde bile, sevilen kadın birçok kez ya bir Osmanlı vezirinin ya da sultanın esareti altında olarak gösterilir.

Bulgar halkının Osmanlı devletine olan nefreti, bağımsızlık arzusu onların “uyanış çağı edebiyatı” diye adlandırılan bir edebiyatlarının oluşmasına sebep olmuştur.

16. yüzyılda Bulgaristan Osmanlı devletinin sınırları içerisindeyken, o döneme ait el yazısıyla yazılan dini kitaplara rastlanmaktadır. Damaskinlerin yazdığı ve halkın anlayabildiği bu eserler, Bulgar yazar ve araştırmacılarının uyanış çağı edebiyatının başlangıcının bu dönemde başladığını düşünmelerini sağlamaktadır. Bazı yazarlara göre, Damaskinlerin yazdığı kitapların halkın anlayacağı şekilde olduğunu fakat kilise ve dini içerikli olduğu için tanrı merkezli olduğunu, bu yüzden uyanış çağının başlangıcının Paisiy Hilendarskinin 1762 yılında yazdığı “ Slav Bulgar tarihi” adlı eseriyle başladığını savunmaktadır.

Uyanış Çağının üst ve alt sınırının belirlenmesinde ve periyotlaşmasında birçok yazar ve araştırmacının farklı görüşleri bulunmaktadır. Bu farklı görüşlere rağmen, uyanış çağı edebiyatının periyotlaşması konusundaki genel görüş, bu edebiyatın üç evreyle sınırlandırılmasıdır.

Birinci evre, Bulgar halkının etnik bilincinin şekillendiği, ulus olduklarının farkına vardıkları ve 19. yüzyılın başlarına kadar olan erken- uyanış çağıdır.

İkinci evre, 19. yüzyıldan 1855–56 yılları arasında süren kırım savaşına kadar olan zamanı kapsamaktadır. Söz konusu dönemde ilk Bulgar okulları açılmış ve dergi ve gazeteler yayımlanmıştır. Bu dönem Bulgar yazarların halka seslenebildikleri ve onları eğitebildikleri dönemdir. Ulusalcı eğitimin ve bağımsız kilisenin mücadelesinin verildiği bir dönemdir. Birinci evre halkın bilinçlenmesini sağlarken, ikinci evre bu bilinçlenmenin faaliyete geçmesini ve halkın eğitilmesini sağlamıştır.

Üçüncü evre, 1877–78 Osmanlı- Rus savaşına kadar olan dönemdir. Bağımsızlık yolunda devrimci hareketlerin çoğaldığı, halkı bilinçlendirme yolunda faaliyetlerin en üst seviyede yapıldığı dönemdir. Nisan Ayaklanması kadar devam eden eylemlerin arttığı bir dönemdir. Bulgar yazarların faaliyetlerinin ve çabalarının filizlendiği evre olarak bu üçüncü evreyi sayabiliriz.

Tanrı merkezli bakış açısının bırakıldığı bu dönemde kilise ve manastırlar amaçları dışında kullanılmıştır. İnsan merkezli bakış açısı yerine uyanışı, direnişi amaçlayan bu dönemde kilise ve manastırlar halkın bilinçlenmesinde ve bağımsız bir Bulgaristan düşüncesinin yayılmasında eğitim veren kurumlar olarak kullanılmıştır. Manastırlar en önemli kültür merkezleri olarak faaliyet göstermiştir.

Paisiy Hilendarskinin dini anlamda Rumlardan siyasi anlamda ise Osmanlı devletinden kurtulmak için halkı bilinçlendirmeye başladığı bu dönemde, Vasil Aprilov, Neofit Rilski gibi birçok yetişmiştir. Bu yazarların dışında, önemli çalışmalar yapmış bir diğer isim de, Nayden Gerov'dur.

Nayden Gerov, çağdaş bilimsel bilgilerin verildiği “Klasno Uçilište” (Zümre Okulu) denilen sınıf okulunu oluşturur. Ayrıca 1845 yılında yazdığı “Stoyan i Rada” (Stoyan ve Rada) poeması ile modern Bulgar şiirinin temellerini atar. Eserde aşk motifi işlenir, birbirini seven kalpleri ölümün bile ayıramadığı motifi ön plandadır. Gerov bu poemasını yazarken halk yaratıcılığından da yararlanır.

Uyanış Devri eğitimcilerinden olan babası Hacı Gero, onu öğrenimini devam ettirmek için Filibe’ye gönderir. Gerov Filibe’deki Yunan lisesini bitirdikten sonra Rusya’nın Odesa kentine gönderilir. Bu yıllarda Odesa kentinde D.Çintulov, D.Mutov ve Petkov gibi ileri görüşlü Bulgar gençleri okumaktadır. Gerov’un gelişmesinde bu gençlerin rolü olmuştur. Yazar, Odesa’nın Rişel lisesinde okurken edebi çalışmalara başlar; folklor malzemeleri toplar. 1857 yılında Bulgaristan’a döner ve Filibe’de Rus konsoloslukunda konsolos muavini görevinde çalışır. Bulgaristan’da cereyan eden Nisan Ayaklanması (1876) zamanında Osmanlı idaresi tarafından suçlu bulunur ve Gerov, hayatını kurtarmak için İstanbul’a kaçar ve Rus elçiliğine sığınır. 1879 yılında Sviştov kentinde vali görevinde bulunur.

N. Gerov 1845 yılında yayınladığı “Stoyan i Rada (Stoyan ve Rada) Bulgarca yazılan ilk lirik şiirdir.

Yazarın ilk lirik denemeleri taklit edilmiş eserlerdir. Ancak 1842 yılından sonra yazdıkları daha iyi ve yazarın edebi yönden geliştiğini gösterirler.

Bulgar edebiyatında ilk olarak sevgili kadın tipi Gerov’un “Stoyan ve Rada” eserinde görülür. Bu esere kadar sevgili kadın tipi sadece halk edebiyatında rastlanır. Yazar, destanında halk edebiyatı geleneklerine dayanarak folklorik malzemeyi edebi yönden daha güzel ve daha anlamlı bir şekilde vermiştir. Destanda Stoyan ve Rada

tiplerinde Bulgar edebiyatında o zamana kadar görülmeyen; karakterlerin psikolojik yönlerinin incelenmesi göze çarpar. Yazar, mutsuzluğun yenilmesinde bireyin gücünün ve güzelliğinin, âşıkların ahlaki değerlerinin önemli rol oynayacağına inanmıştır. Eserin ana fikri; alelade insanların ahlaki yönden yükselişleridir. Eserde Rus şiirinin etkisi görülür. Ayrıca da üslup ve yöntem bakımından tipik bir Santimantalizm örneğidir.

Bu eser tüm poemalardan farklı olarak vatanseverlik konusunu işlememektedir. Bu şiirde anlatılan konu tamamen aşk üzerinedir. Halk edebiyatında karşımıza çıkan sevgili kadın tipi, bu poemada uğruna ölümün bile göze alındığı, ardından gözyaşları dökülen kadın tipinde verilmiştir. Masum duygularla başlayan, beraber mutlu günler yaşayan iki gencin, zamanla ölümsüzleşen aşkı anlatılmaktadır.

Eserde anlatılan kişiler, uç noktada farklı kişilikler değildir. O dönem Bulgar halkının arasında bulunabilecek iki genç arasındaki masum bir aşktır. Eser sonlara doğru dramatik bir hal almaktadır ve ölümün bile ayıramadığı iki gencin sevdasına tanıklık ederiz.

Nayden Gerov, kullandığı mısra yapısı, konuyu işleyişiyle yeniyi yaratıp gelenekçilikten vazgeçmek isteyen bir şairdir. Söz konusu gelenekçilikten vazgeçme, bireyin hür iradesiyle hayatına yön vermesiyle mümkün olmaktadır. Şiirin kahramanları, çocukluktan birbirlerini sevmektedirler ve hür bireyler olarak evlenmek ve beraber mutlu bir hayat sürmek istemektedirler. Stoyan'ın annesinin Rada'yla evliliğine karşı çıkmasıyla başlayan olaylar, bireyin hür iradesinin kısıtlanmasının sonuçlarını hüznü bir sonla gözler önüne sermektedir.

Şiirin temasını oluşturan aşk, şiirin başından sonuna kadar her mısrasında kendini hissettirmektedir. Masum bir çocukluk aşkıyla başlar Stoyan ve Rada'nın hikâyesi. Birbirlerini seven iki gencin, büyüyene dek kurdukları evlilik hayalinin hikâyesidir bu şiir. Şiir, sadece o günün gelmesini arzulayan, birbirlerine edecekleri yeminleri bekleyen âşıkların, olacıklardan habersiz, yaşadıkları saf duygularla başlar ve birbirlerinden ayrılmak zorunda kalan âşıkların, hayatlarını kaybetmelerine rağmen ölümsüzleşen bir aşkla biter. Geleneksel adetlere boyun eğen, annesinin isteğine karşı çıkamayan Stoyan'ın yaşadığı pişmanlık ve hüznün anlatılmaktadır. Nikâhı için gittiği kilisede, sevdiği kızın cansız bedenini gören Stoyan'ın, annesine olan isyanı, şiirin en dramatik bölümüdür. İsyanında geç kalan ve sevdiği insanı hayal kırıklığına uğratan Stoyan, bunun bedelini kendi canıyla öder.

Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatındaki anne tipinden tamamen farklı kaleme alınan bir anne karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem edebiyatındaki anne tipi, vatani simgelemektedir. O, uzlaştırmacı, sevgi ve fedakârlığın sembolü konumundadır. “Stoyan ve Rada” şiirindeki anne, oğlunun isteklerine kulak asmayan, kendi rahatlığını düşünen ve oğlunun ve sevdiği kızın ölümüne sebep olan kötü karakterli kadın tipindedir. Gelenekçilikten kaçan Gerov, Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatı anne tipinden farklı bir anne tipi yaratarak hem gelenekçilikten kurtulmayı amaçlayarak farklı bir eser vermek istemiştir hem de yazdığı eserdeki özgür bireylerin kendi hayatlarına yön vermesindeki karşılaştıkları sorunları anne tipiyle vermek istemiştir.

Gerov'un şiirindeki gelenekçiliğe en yakın folklor motifi, kavuşamayan iki sevgilinin mezarlarından yükselen ağaç dallarının birbiriyle karışıp sarılmalarıdır. Şiirde iki aşığın öbür dünyada kavuştuklarını simgelemektedir bu motif. Birbirlerinden ayrılmamanın verdiği kahrıyla, hayatlarını kaybeden iki aşık, ağıtlarla ve

dualarla yolcu edilmiştir. Tanrının duaları kabul etmesiyle öbür dünyada birbirine kavuşan aşıkların mezarında, aşklarını temsilen iki fidan çıkmıştır. Dallarının birbirine dolanmasıyla öbür dünyada birbirlerine kavuştuklarını vurgulayan Gerov, şiire böyle bir son hazırlayarak birbirini seven iki kalbi ölümün bile ayıramayacağı fikrini göstermek istemiştir.

Stoyan'ın çocukluktan beri sevdiği, uğruna ölümle yüzleştiği ve hayatta her şeyden çok sevdiği Rada'dan ayrılmayı kabul etmesi ve annesinin isteğine boyun eğmesi, şiirin en ilginç gelişmesidir. Gelenekçiliğe karşı olan Gerov, özgür bireyler olarak insanın kendi kararlarını verebilmesini ve hayatına yön verebilmesini amaçlamaktadır. Annesine karşı gelemeyen Stoyan'ın yaşadığı üzücü olaylarla, bir başkasının hayatına yön vermenin getirdiği vahim olayları göstermek istemiştir. Stoyan'ın en sonunda gösterdiği isyanla, bir nevi gelenekçiliğe karşıtlığı gözler önüne sermiştir.

Bulgar edebiyatının Romeo ve Juliet'i olarak adlandıran "Stoyan ve Rada" şiiri birbirine sadık bir aşkla bağlı, ayrılığı ölüm sayan iki gencin ölümsüzleşen destansı aşk öyküsüdür. Onların yaşadıkları aşk, benzerine zor rastlanır bir aşktır. Sevdiği için ölümü göze alan, aşkı için hayatta her şeyi arkasında bırakmaya hazır âşıklar, ardından ağıtları, duaları hak ederler. Onların en önemli özelliği, hiçbir zaman aşklarından vazgeçmemeleridir. Besledikleri derin ve büyük aşk, onları öbür dünyada birleştirir.

Gerov, kahramanlarını psikolojik olarak ele alır. Bulgar Edebiyatında daha önceleri o zamana kadar görülmeyen karakterlerin psikolojik yönlerine eğilmeyi, Gerov'un "Stoyan i Rada" şiirinde görmekteyiz. Eserde kullanılan dil yalın ve halkın

rahatça anlayacağı bir dilde yazılmıştır. Mısraların sonlarındaki kelimelerin uyumu güzel bir şekilde kullanılmıştır.

Birçok konuda ilk olma özelliği taşıyan “Stoyan ve Rada” şiiri, Gerov’un Bulgar edebiyatına kattığı çok önemli bir eserdir. İlk lirik şiir olması açısından Bulgar edebiyatında önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

ÖZET

NAYDEN GEROV’UN HAYATI, EDEBİ YARATICILIĞI VE “STOYAN İ RADA” POEMASINDA AŞK MOTİFİ, konulu çalışmamın amacı, konuyla ilgili yapılan incelemenin neticelerini bilime sunmaktır.

Bulgar Uyanışı, dikkat merkezine “insan”dan daha fazla “halk, vatan ve bağımsızlık” kavramlarını yerleştirir. Bu dönem, Bulgarlar için ulusal uyanış ve Osmanlı idaresinden kurtulup bağımsız bir devlet kurma özelliği taşır.

Uyanış Çağı Bulgar Edebiyatı kavramı, ulusal özelliği olan ve tarihsel gelişmelerle birlikte ilerleyen bir kavramdır. Uyanış Çağı aynı zamanda edebi türleri, konuları ve fikirleri inceleyen bir dönemdir.

Uyanış çağının en önemli yazarlarından birisi, Nayden Gerov’dur. O, Bulgar halk aydınlanmacısıdır. İlk lirik şiir yazan, halkı bilinçlendirmeyi amaçlayan ve eserlerinde kullandığı dili sade ve güçlü olan bir yazardır.

Bulgar Edebiyatında ilk lirik şiir olma özelliği gösteren “Stoyan ve Rada”, birçok yönüyle farklılık gösteren bir eserdir. Şiirde aşk motifi çarpıcı bir şekilde ele alınmıştır.

Bulgar araştırmacılarına göre, Bulgar şiirinde önemli bir belge ve lirik ile epik mısranın başlangıç noktası olma özelliği gösteren önemli bir eser olarak kalacaktır. N.Gerov, Bulgar Uyanışındaki faaliyetleri ve eserlerinde kullandığı başarılı üslubuyla Bulgar Edebiyatında yeri doldurulamayacak yazarlardan biridir.

ABSTRACT

The aim of my work named Nayden Gerov's Life, Literary Creativity and Love Theme in "Stoyan and Rada" is to present the results of the study to science.

The Bulgarian Renaissance puts the concepts such as homeland, independence, the community more than individuals into the center of attention. For Bulgarian, this age has the function of independent state building by getting away Ottoman control and national independence.

Renaissance Bulgarian literature term is a term which has national characteristic, and improves with historical progress. Renaissance is a term which studies literary genres, themes and ideas as well.

One of most important name of The Bulgarian Renaissance is Nayden Gerov. He is a national enlightened author. The first lyric poet aims to enlighten people and has simple and strong language in his works.

"Stoyan and Rada", which is the first lyric in Bulgarian literature, is differential in many aspects. Love theme is approached in a striking manner.

According to Bulgarian researchers, "Stoyan and Rada" will last as an important document and as the beginning of the lyric and epic poetry. Since his role in Bulgarian Renaissance and style he applied in his works, N. Gerov is one of the most unmatched authors of Bulgarian literature.

KAYNAKÇA

1. Bulgar Çariçesi Rayna , MUTEVA tarafından tercüme edilen eser
2. Bulgar sözlüğünün eki, 1908 yılı ,T. Paņev'in editörlüğü altında, Plovdiv
3. Bulgar yerlerinde birkaç günlük gezinti.Bükreş,1858 yılı
4. chitanka.info/.../4128-bylgari-ot-staro-vreme
5. [http:// www.litclub.bg/library/bg/gerov.htm](http://www.litclub.bg/library/bg/gerov.htm)
6. Hüseyin Mevsim, Bulgar Edebiyatı İstanbul'da –İstanbul Bulgar Edebiyatında, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü.S.B.F. Batı Dilleri ve Edebiyatları (Bulgar dili ve Edebiyatı) Anabilim dalı, Ankara 2005
7. Leman Ergenç, Bulgar Edebiyat Tarihi, Ankara. A.Ü.D.T.C.F. Yayınları, 1996
8. Liternet.bg/pulish7/.../ngerov.html
9. любен каравелов-българи от старо време - за памет на братя миладинови и на н.герова -1867
10. Melahat Pars, “Serdar” Grigor Pırılıçev, İnceleme, Ankara, Kül Sanat Yayıncılık, 2008
11. Nayden Gerov'un arşivinden T. Paņev editörlüğünde, II. Cilt 928
12. Nayden Gerov'un arşivinden, Bölüm I 1911 ve Bölüm II 1914- BBA basım evi
13. Reform ve Rönesans hareketleri, Türk forum Net.
14. Тодор Панчев. Найден Геров. Сто години от рождението му. 1823-1923. Къси черти от живота и дейността му. София, 1923.
15. www.itusozluk.com/goster.../goreli+ozerklik